

HIRVENSALMEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Hirvensalmen kunta
Sivistystoimi
/2025

Pöytäkirjan tarkastajien nimikirjaimet			
Lautakunta	Hallitus	Valtuusto	

Johdanto	3
1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	4
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	5
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	7
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	11
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	11
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	15
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	17
2.4 Arvoperusta	19
2.5 Oppimiskäsitys	23
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	25
2.7 Laaja-alainen osaaminen	26
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	34
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	35
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	39
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	41
.....	45
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	46
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	46
4.2 Pedagoginen dokumentointi	47
4.3 Monipuoliset työtavat	48
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	49
4.5 Oppimisen alueet	52
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	65
5. Lapsen tuki	70
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	71
5.2 Yhteistyö tuen aikana	73
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	75
5.4 Lapsen tuen arviointi	80
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	81
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	84

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.....	86
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	87
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	87
LIITE 1: Minun lapseni, meidän lapsemme -lomake	89
LIITE 2: Lapsen tiedonsiirtolomake varhaiskasvatuksesta esiopetukseen.....	91
LIITE 3: Hirvensalmen kunnan lääkehoitosuunnitelma	93

Johdanto

Hirvensalmen varhaiskasvatussuunnitelma noudattaa rakenteeltaan valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma rakentuu siten, että Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022-perusteasiakirjan tekstien jälkeen on kirjattu paikalliset painotukset otsikon *Hirvensalmella* alle, mikäli sellaisia on tehty kyseiseen asiaan. Varhaiskasvatussuunnitelma on päivittyvä ja täydentyvä asiakirja.

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja toteutetaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

---

¹ Varhaiskasvatustilain (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustilain 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustilain muuttamisesta, s. 30–31

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** tarkoitetaan kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjät eivät ole enää velvollisia ylläpitämään ja päivittämään paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia. Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteasiakirja korvaa jatkossa paikalliset suunnitelmat. Hirvensalmen kunta jatkaa kuitenkin paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman päivittämistä. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon

---

⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma¹¹

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

---

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014); Tasa-arvolaki (1329/2014)

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Hirvensalmella

Hirvensalmen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu kaikkia toimintamuotoja koskevaksi suunnitelmaksi.

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on huomioitu seuraavat Hirvensalmen kunnan asiakirjat:

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- Hirvensalmen esi- sekä perusopetuksen opetussuunnitelmat
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- kotoutumissuunnitelma
- tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään Hirvensalmella suomen kielellä ja varhaiskasvatussuunnitelmaa kehitetään tarpeen mukaan, esimerkiksi lakimuutosten yhteydessä.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa

---

¹⁷ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatusturvalaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkettä, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta.

---

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²³ Terveystieteiden tutkimuskeskuslaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

Hirvensalmella

Tutustuessaan lapsensa kanssa tulevaan varhaiskasvatuspaikkaan huoltajat saavat Minun lapseni, meidän lapsemme -lomakkeen (LIITE 1) täytettäväkseen. Huoltajat kirjaavat lomakkeeseen taustatietoja lapsesta, lapsen arjesta, kodin kasvatuskäytännöistä ja toiveistaan varhaiskasvatukselle. Lomake liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (lapsen vasu).

Kun lapsi on aloittanut varhaiskasvatuksessa, hänelle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma. Vuoropäiväkodissa lapsen vasun laadintaan osallistuvat päiväkodin kaikki kasvattajat ja varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja arvioinnista. Ryhmäperhepäiväkodeissa (ryhmiksissä) ja perhepäivähoidossa perheen vastuaikuinen laatii lapsen vasun ja käy vasukeskustelun huoltajien kanssa. Ryhmiksien ja perhepäivähoidon työntekijöiden

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

vasuprosesseja ohjaa vuoropäiväkodin varhaiskasvatuksen opettaja. Lapsen vasut kirjataan Daisy-järjestelmään.

Huoltajat ja henkilöstö kirjaavat lapsen vasuun havaintojaan lapsesta, lapsen kehityksestä ja oppimisesta, tuen tarpeista sekä lapselle ajankohtaisista asioista. Lapsen ajatuksia ja mielipiteitä kuullaan huoltajien ja henkilöstön toimesta ja ne sisällytetään osaksi lapsen vasua. Vasukeskustelussa yhdessä huoltajien kanssa sovitaan, miten lapsen kasvua, oppimista ja hyvinvointia edistetään ja tuetaan ja millä keinoin. Nämä kirjataan lapsen vasuun ja ne ovat tavoitteina henkilöstön toiminnalle. Suunnitelman perusteella koko henkilöstö toimii johdonmukaisesti lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Huoltajien niin halutessa myös lapsi voi osallistua häntä koskevaan vasukeskusteluun. Lapsen tarvitsema tuki kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan ja sen laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja tarvittavat sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat.

Lapsen vasun toteutumista seurataan ja arvioidaan henkilöstön ja huoltajien kanssa. Lapsen vasua arvioidaan jatkuvasti ja tarkennetaan tarvittaessa, esimerkiksi päivittäisissä vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa, ja vähintään kerran vuodessa. Vasukeskusteluissa arvioidaan mennyttä ja suunnitellaan tulevaa. Arviointi kohdistuu toimintaan, ei lapseen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma arkistoidaan kunnan arkistoon.

Lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen Hirvensalmen kunnan sisällä varhaiskasvatuksen aikana, lapsen vasu siirtyy lapsen mukana Daisy-järjestelmässä. Jos lapsi muuttaa toiseen kuntaan, alkuperäinen vasu arkistoidaan kunnan arkistoon ja lapsen mukana siirtyy paperinen versio. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen huolehditaan lapsen kokonaishyvinvoinnin kannalta olennaisen tiedon siirtymisestä esiopetuksen henkilöstölle. Keskustelun pohjana käytetään tiedonsiirtolomaketta (LIITE 2).

Hirvensalmella noudatetaan Hirvensalmen kunnan varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelmaa (LIITE 3). Lääkehoitosuunnitelma laaditaan aina huoltajan ja varhaiskasvatusyksikön välille, kun lapsi vaatii lääkitystä hoitopäivän aikana. Suunnitelma liitetään lapsen vasuun ja se tarkistetaan aina lääkityksen muuttuessa sekä vasukeskustelujen yhteydessä. Huoltajat toimittavat terveydenhuollosta ohjeistukset lapsen varhaiskasvatusyksikköön lyhyt- ja pitkäaikaisraukusten osalta.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 1 §

³¹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös veloitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

---

³² Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

³³ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³⁴ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁶ Hallintolaki (434/2003)

³⁷ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁰ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴¹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁴ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁵ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalake⁴⁸, sosiaalihuoltolake⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lake⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lake⁵¹ ja terveydenhuoltolake⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

---

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁹ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵⁰ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵¹ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵² Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁶ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶⁰. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen

---

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶³. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁴. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁵

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁶. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁷.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁸. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat,

---

⁶² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷⁰. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷¹. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷²

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷³

Hirvensalmella

Varhaiskasvatusta järjestetään kunnallisessa päivähoidossa ja koulun esiopetuksessa. Varhaiskasvatuksesta vastaa varhaiskasvatuksen päällikkö. Varhaiskasvatustoiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen, arviointiin ja kehittämiseen osallistuu koko varhaiskasvatuksen henkilöstö jaetun pedagogisen johtajuuden puitteissa. Varhaiskasvatus on sivistyslautakunnan alaista toimintaa.

Lapsiryhmät muodostetaan pedagogisesti tarkoituksenmukaisesti ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon ja tukeen liittyviä säännöksiä.

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁷⁰ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 38 §

⁷² Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 13 §

Vuoropäiväkoti Ompussa tarjotaan varhaiskasvatusta 0–6-vuotiaille lapsille perheiden tarpeen mukaan, myös iltaisin ja viikonloppuisin. Tarvittava yöhoito järjestetään ostopalveluna Mikkelistä tai Mäntyharjusta. Lisäksi koululaisilla on mahdollisuus varhaiskasvatukseen kouluaikojen ulkopuolella, mikäli ryhmissä on tilaa.

Ryhmäperhepäivähoitoa järjestetään Lahnaniemen ja kirkonkylän yksiköissä ja ryhmät ovat mitoitettu ryhmäperhepäivähoidosta annetun säädöksen mukaan.

Hirvensalmella kunnalliset perhepäivähoitajat työskentelevät omissa kodeissaan. Perhepäivähoito on kodinomaisessa ympäristössä tapahtuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksessa työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka toimii tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä konsultoi ja ohjaa henkilöstöä.

Kunnan varhaiskasvatuspalveluiden osalta tehdään tarvittaessa yhteistyötä yksityisen palveluntuottajan kanssa. Ostopalvelu mahdollistaa yhteistyön myös lähikuntien kanssa.

Koko varhaiskasvatuksen henkilöstö kokoontuu säännöllisesti yhteen suunnittelemaan, arvioimaan ja kehittämään varhaiskasvatusta. Palaverissa jaetaan myös koulutuksissa saatua tietoa. Vuoropäiväkodin ja ryhmien henkilöstöllä sekä perhepäivähoitajilla on lisäksi omat säännölliset palaverinsa. Yhteistyötä koko varhaiskasvatuksen kesken toteutetaan muun muassa yhteisillä tapahtumilla.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö voi tarvittaessa työskennellä eri yksiköissä. Uudet työntekijät saavat perehdytyksen työpisteeseensä.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

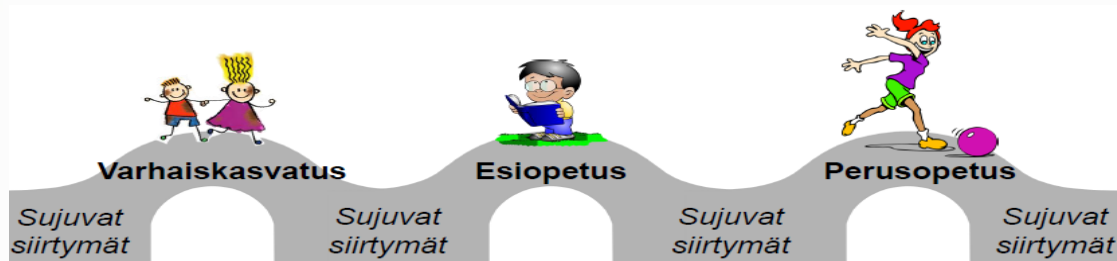
Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon

hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁴.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁵

Hirvensalmella

Kun lapselle on myönnetty varhaiskasvatuspaikka, perheeseen otetaan yhteyttä varhaiskasvatuspaikasta ja sovitaan tutustumiskäynneistä. Lapsi huoltajineen käy tutustumassa varhaiskasvatuspaikan päivän eri toimintoihin, henkilöstöön ja muihin lapsiin. Hirvensalmen varhaiskasvatuksen yksiköihin saa tutustua useamman kerran. Lapselle on tärkeää saada totutella varhaiskasvatuspaikkaan vähitellen, jo ennen varsinaisen varhaiskasvatuksen alkua, joten kannustamme perheitä tutustumaan useasti. Huoltajien kanssa käydään myös vapaaehtoinen Lapset Puheeksi -keskustelu, jonka tavoitteena on löytää yhteinen ymmärrys kodin ja varhaiskasvatuksen välille.

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

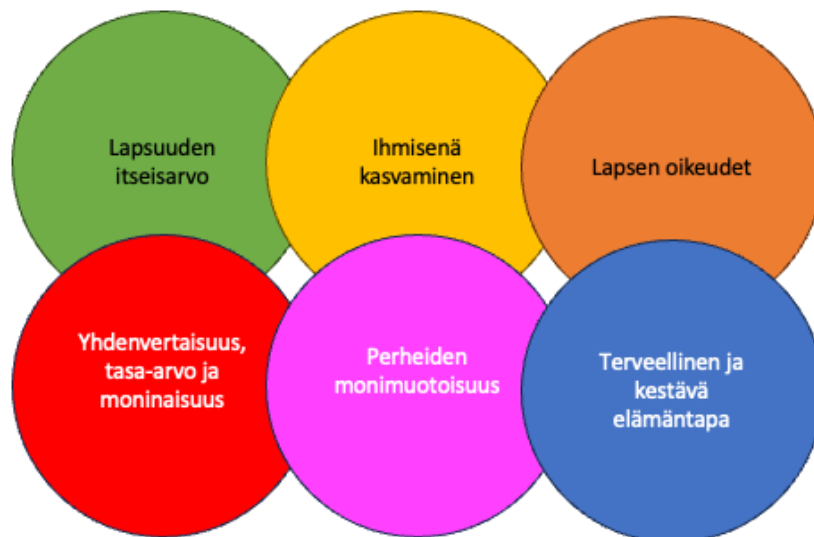
⁷⁵ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatuksen aikana siirtymä voi tulla lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Huolellinen suunnittelu, aktiivinen vuoropuhelu ja tiedon kulku, sekä jatkuva arviointi ovat tärkeällä sijalla turvatesamme mahdollisimman sujuvat siirtymävaiheet lapselle. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuspaikasta toiseen huoltajien kanssa käydään siirtopalaveri. Tiedonsiirto siirtymätilanteissa suunnitellaan yksilöllisesti kunkin lapsen ja perheen tarpeiden mukaisesti.

Koulun esiopetus sekä seuraavana syksynä esiopetukseen siirtyvien ryhmä eli viskarit tekevät yhteistyötä muun muassa yhteisin tapahtumin, vierailuin ja retkin. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen huolehditaan lapsen kokonaishyvinvoinnin kannalta olennaisen tiedon siirtymisestä esiopetuksen henkilöstölle.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁶, varhaiskasvatuslain⁷⁷ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁸.

Varhaiskasvatuksen arvoperusta, OPH

⁷⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁹. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁰

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysluo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

---

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan.

Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Hirvensalmella

Arvokysely Varhaiskasvatukseen kevät 2024

Alkuvuodesta 2024 tehtiin varhaiskasvatuksessa arvokysely lasten huoltajille ja henkilöstölle. Huoltajien vastauksista nousi esille **lapsuuden itseisarvo**, **ihmisenä kasvaminen** sekä **lapsen oikeudet ja turvallisuus**. Henkilöstön tärkeimmäksi arvoksi nousi **turvallisuus** – sisältäen sekä fyysisen että psyykkisen turvallisuuden. Seuraavaksi esiin nousi **tasa-arvo ja yhdenvertaisuus**, **läsnäolo** sekä **yksilöllisyys**.

Vastausten perusteella huoltajien ja henkilöstön näkemykset varhaiskasvatuksen tärkeimmistä arvoista luovat yhdessä kokonaisuuden, joka muodostaa raamit lapsen oikeuksille, kasvuille ja kehitykselle. Molempien ryhmien vastaukset luovat yhdessä hyvän pohjan perheiden ja varhaiskasvatuksen yhteistyölle.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksemme perustuu ajatukseen siitä, että jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin on. Jokaisella on myös oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi niin omana itsenään kuin yhteisön jäsenenäkin.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Varhaiskasvatuksessa tuemme lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Arvostamme myös sivistystä, mikä ilmenee mm. tavassa suhtautua itseensä, muihin sekä ympäristöön arvostavasti ja oikein.

Lapsen oikeuksien sekä turvallisuuden toteutumiseksi panostamme toimintaympäristöön, jossa lapsen on mahdollista kokea tuttua ja turvallista ja kehittyä omaan tahtiinsa, oppia uutta sekä turvallisesti astua myös omalle epämukavuusalueelleen. Ymmärrämme, että oppimisen perustana ovat lapsen aiemmat kokemukset, osaaminen ja mielenkiinnon kohteet. Turvalliset aikuiset toimivat positiivisina kannustajina, jotka riemuitsevat onnistumisista ja uuden oppimisesta yhdessä lapsen kanssa. Myös leikki on keskeisessä roolissa, koska lapset oppivat leikkien ja sitä vaalitaan turvaamalla riittävästi leikkiäikää sekä mielekäs leikkiympäristö.

Turvallisuus kattaa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden. Varhaiskasvatuksessa kokonaisvaltaista turvallisuutta kannattelee avoin ilmapiiri, yhdessä mietityt käytännöt, joustava yhteistyö perheiden ja eri yksiköiden välillä sekä lapsille tutut, ammattitaitoiset varhaiskasvattajat.

Pienissä yksiköissä ja pienryhmätoiminnassa varhaiskasvattajat kohtaavat lapsen yksilöllisesti, juuri sellaisena kuin hän on vahvuuksineen ja tarpeineen. Lapsi saa kokea olevansa hyväksytty omana itsenään ja varhaiskasvattaja tukee lapsen kasvua ja oppimista aktiivisena toimijana.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Varhaiskasvatukssamme jokainen lapsi on yhtä arvokas riippumatta sukupuolestaan, syntyperästään, kulttuuristaan tai mistään muustakaan henkilöön liittyvistä syistä. Jokaisella on myös yhtäläiset mahdollisuudet kehittää taitojaan tai tehdä valintoja. *Oikeudenmukaisuus* on yksi tärkeimmistä eettisistä periaatteista. Jokaisella lapsella on oikeus olla lapsi, kun yhdessä harjoitellaan elämässä tarvittavia tietoja, taitoja ja sääntöjä. Varhaiskasvatuksessa opetellaan kohtelemaan jokaista ihmistä tasapuolisesti ja kunnioittaen.

Läsnäolo ja yksilöllisyys

Varhaiskasvatuksessa olemme lapsia varten ja panostamme siihen, että olemme aidosti läsnä. Tiedostamme, että kiireetön läsnäolo on tärkeää lapsille sekä aikuisille. Vaikka lapsia kohdellaan

yhdenvertaisina ja tasa-arvoisina huomioimme myös jokaisen henkilökohtaiset tarpeet. *Vastuullisuus* on välittämistä. Varhaiskasvattajat ovat sitoutuneet yhteisiin päämääriin, tavoitteisiin ja toimintakäytäntöihin. Lapsille opetetaan vastuullisuutta omasta käyttäytymisestään tukemalla häntä päätösten ja valintojen tekemisessä ja niiden seurausten kantamisessa.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten

kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatukseen lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Hirvensalmella

Pedagogiset painopisteet

Varhaiskasvatuksen pedagogiset painopistealueet ovat leikki, vuorovaikutus, osallisuus ja liikunta.

Lapsi oppii kaikesta, mitä hän kokee, näkee, kuulee ja tekee. Kun lapsi on vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja ympäristönsä kanssa, hän liittyy uusia asioita ja tilanteita omiin kokemuksiinsa ja tunteuksiinsa. Henkilöstön tuleekin nähdä lapsen oppimisen mahdollisuudet kaikissa tilanteissa.

Päivän aikana toteutamme kokopäiväpedagogiikkaa, mikä ohjaa ajatteluamme koskemaan koko varhaiskasvatuspäivää ja sen eri vaiheita. Esimerkiksi siirtymät, lepoaikat, ruokailut, hygienia- ja pukemistoimet ovat täynnä tilanteita, joissa lapsi kokee osallisuutta, toimijuutta sekä oppii. Henkilöstön vastuulla on luoda lapsille kiireetön arki suunnittelemalla päivän kulkua kokonaisuutena. Varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet siis kulkevat tietoisesti henkilöstön työssä

koko päivän ajan, erilaisissa toimissa ja tilanteissa. Lyhyesti summattuna: kaikki arjen kohtaamiset ja toimet nähdään pedagogisesti arvokkaina hetkinä, joissa lasten osallisuuden kokemukset ja toimijuus mahdollistuvat. Päivittäin toistuvissa tilanteissa nostetaan tietoisesti ja systemaattisesti esiin lasten onnistumisia.

Henkilöstö kuuntelee lasten ajatuksia ja havainnoi heidän mielenkiinnon kohteitaan saaden tietoa, jota hyödynnetään toiminnan suunnittelussa. Lapsen ollessa aktiivinen ja kiinnostunut toiminnasta hän oppii parhaiten ja saa positiivisia kokemuksia. Lapsi kokee oppimisen iloa toimiessaan mielekkäällä ja merkityksellisellä tavalla – hyvin usein leikin tai leikillisyyden kautta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainittu leikin itseisarvo tiivistyy lauseeseen: lapsi ei leiki oppiakseen, mutta oppii leikkiessään.

Myönteinen ilmapiiri sekä turvalliset ihmissuhteet ovat oppimisen kannalta tärkeitä. Henkilöstö kannustaa lasta kokeilemaan ja yrittämään. Jotta lapsi voi luoda myönteisen käsityksen itsestään oppijana, edellyttää se henkilöstöltä myönteistä asennetta lapsen kokeilunhaluun, osallisuuteen ja lapsen kannustamiseen.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatustieteeseen ja varhaiskasvatustieteeseen perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸².

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatustiete, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja

---

⁸² Varhaiskasvatustiete 2 ja 23 §

traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Kokopäiväpedagogisesti tarkasteltuna päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta,

jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelyle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Hirvensalmella

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteena on opettaa lasta löytämään hänelle itselleen luontainen tapa toimia ja oppia. Huoltajien tuntemus oman lapsensa työskentely- ja oppimistavoista on tärkeässä asemassa varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelussa. Hirvensalmella laaja-alaista osaamista toteutetaan viiden viikon jaksoissa, kukin osio viikko kerrallaan.

Lapsen luottamus kykyynsä oppia vahvistuu, kun lapselle tehdään näkyväksi hänen oma onnistumisensa, ja autetaan lasta havaitsemaan edistymisensä. Oppimista tehdään näkyväksi esimerkiksi valokuvaamalla tai videoimalla. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan havaitsemaan myös toisten onnistumisia ja kannustamaan muita. Lapsen kanssa arvioidaan omaa ja ryhmän oppimista.

Tiedon hankinnassa sekä jäsentämisessä hyödynnämme yhteisöllistä ryhmässä tapahtuvaa tutkimista, joka perustuu vuorovaikutukselliseen ja luovaan toimintaan. Päivän aikana toimitaan pienryhmissä, mikä luo edellytykset aikuisen läsnäololle. Läsnäololla ja lämpimällä vuorovaikutuksella on mahdollista tukea lasten ajattelua ja rohkaista lapsia olemaan luovia sekä tuomaan ideoitaan esille. Yhdessä tutkien, jäsentäen ja ihmetellen saa ryhmän aikuinen myös paljon tietoa lapsen mielenkiinnonkohteista, taidoista ja kehityksestä. Hirvensalmella liikunta ja leikki ovat pedagogisia painopistealueita, joiden avulla vahvistetaan vuorovaikutusta, sinnikkyyttä, tarkkaavaisuutta ja fyysistä aktiivisuutta.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja

asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Hirvensalmella

Aikuinen toimii mallina myönteisessä vuorovaikutuksessa, moninaisuuden kohtaamisessa ja ohjaa hyviin tapoihin sekä käytökseen. Lasten kanssa keskustellaan erilaisuudesta, ystävydestä, tunteista ja niiden ilmaisusta. Aiheita käsitellään leikin, draaman, satujen ja kirjallisuuden avulla samalla pohtien yhdessä erilaisia tilanteita. Yhteinen pienryhmätoiminta mahdollistaa toisen asemaan asettumisen harjoittelun, ristiriitatilanteiden ratkaisemisen rakentavasti sekä vahvistaa vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja. Turvallinen ympäristö luo edellytykset käsitellä moninaisuutta ja erilaisia näkökulmia niin, että lasten sosiaaliset taidot vahvistuvat.

Turvallinen, lasta ja eri kulttuureja kunnioittava ilmapiiri on kulttuurisesti moninaisen oppimisympäristön perusta. Eri kulttuurit ja kielet huomioidaan oppimisympäristössä tasapuolisesti siten, että kulttuurien moninaisuus näkyy hyväksyvässä ilmapiirissä ja pedagogisissa ratkaisuissa. Jokainen työntekijä tiedostaa sen, että kaikki kohtaamiset ovat kielenoppimistilanteita.

Jokainen varhaiskasvatusyksikkö on osa omaa lähiympäristöään ja tutustuu siihen ja sen toimijoihin. Kulttuurista monimuotoisuutta hyödynnetään jokaisella varhaiskasvatusalueella eri tavoin lähiympäristön mahdollisuuksilla. Voidaan esimerkiksi vieraila vanhusten palvelutaloissa tai tutustua ryhmissä olevien lasten erilaisiin kulttuureihin.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Hirvensalmella

Päivän aikana jokainen hetki on oppimistilanne ja päivän kulku suunnitellaan niin, että turvallisuudesta huolehditaan ja lasten asteittaista itsenäistymistä tuetaan pitkin päivää. Lapsen hyvinvointi on perusta uusien taitojen oppimiselle. Hirvensalmella terveellinen elämäntapa ja liikkuminen monipuolisesti edesauttavat myös riittävän ravinnon ja levon saamisessa. Varhaiskasvatuksessa jokaiselle lapselle mahdollistetaan leppäminen päivän aikana, ottaen

huomioon lapsen yksilölliset tarpeet rentoutumiseen ja lepoon. Ruokailuhetkissä aikuinen toimii esimerkkinä ja lapsia kannustetaan maistamaan uusia makuja. Ruokailuhetket pidetään kiireettöminä. Lapset harjoittelevat sopivan annoskoon valitsemista sekä kylläisyyden tunnistamista.

Varhaiskasvatuksen pihapiiristä lähdettäessä lapset saavat retkillä tärkeitä kokemuksia erilaisista ympäristöistä ja toimintatavoista. Erilaisten retkien aikana on mahdollista käsitellä laajasti myös turvallisuutta ja vastuullisuutta. Luonto ja metsä ovat meille tärkeitä oppimisympäristöjä, jotka kannustavat leikkimään, tutkimaan, liikkumaan ja olemaan vastuullinen.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Hirvensalmella

Monilukutaito perustuu laajaan tekstikäsitelmään ja kytkeytyy erityisesti ajattelun ja oppimisen taitoihin: leikkiin, luovuuteen, tutkimiseen ja kokeilemiseen. Monilukutaitoa harjoitellaan varhaiskasvatuksen oppimisen eri alueilla. Eri muodoissa ja ympäristöissä olevia viestejä opetellaan tulkitsemaan ja tuottamaan.

Henkilöstö on erityisen kiinnostunut lasten ajatuksista ja mielenkiinnonkohteista, minkä ansiosta asioita on mahdollista tutkia ja hämmästellä yhdessä. Nämä vuorovaikutukselliset hetket tarjoavat lukuisia sanoittamisen, viestien tulkitsemisen ja erilaisten viestintämuotojen tulkitsemisen tilanteita, joissa myös ympäröivä maailma jäsentyy lapsen mielessä. Käsitteitä, viestejä, symboleja ja kuvia sekä tutkitaan että tulkitaan lasten kanssa. Varhaiskasvatusyksiköt hyödyntävät erilaisia kulttuuripalveluja aktiivisesti ja kehittää näin lasten monilukutaitoa. Yhteistyö esimerkiksi kirjaston kanssa on säännöllistä.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Hirvensalmella

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa on tieto- ja viestintäteknologisia välineitä, esimerkiksi ohjelmointiharjoittelurobotteja, tabletteja ja älynäyttö. Teknologiaa hyödynnetään tarkoituksenmukaisesti leikkien, laulujen, tutkimisen ja taiteellisten toimintojen kautta rikastuttamaan varhaiskasvatuksen sisältöjä. Lapsille opastetaan laitteiden vastuullista sekä turvallista käyttöä ja harjoitellaan kuvaamista, kokeillaan sekä liikutaan teknologisten sovellusten avulla. Pelien ja sovellusten avulla on mahdollista harjoitella vuorovaikutus-, kieli- ja matemaattisia taitoja monipuolisesti. Toimintaa dokumentoidaan yhdessä lasten kanssa, ja kameran avulla on mahdollista luoda myös yhteisiä vuorovaikutuksellisia muisteluhetkiä.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Hirvensalmella

Osallisuus on yksi Hirvensalmen varhaiskasvatuksen neljästä pedagogisesta painopistealueesta. Meille on tärkeää, että jokainen lapsi sekä vanhempi kohdataan tuonti- ja hakutilanteissa, joiden aikana vaihdetaan päivittäin kuulumisia ja ajankohtaisista asioista keskustellaan. Tämä säännöllinen arvostava kohtaaminen luo vankan perustan kasvatusyhteistyölle ja mallintaa myös lapsille vuorovaikutustilanteita. Sekä vanhempia että lapsia rohkaistaan tuomaan esille omat ideansa, että ajatuksensa sekä tietysti arvioimaan ja kehittämään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria. Lapset osallistuvat varhaiskasvatuksessa yhteisten pelisääntöjen ja toimintatapojen luomiseen.

Henkilöstö on kiinnostunut lasten ajatuksista, ideoista ja heidän mielenkiinnon kohteistaan. Näitä mielenkiinnon kohteita ja ideoita hyödynnetään toiminnansuunnittelussa. Lasten mielipiteitä kuullaan ja heidän omatoimisuuttaan sekä osallisuuttaan tuetaan olemalla turvallinen sekä läsnä oleva aikuinen. Turva tuo myös luottamusta siihen, että lapsi voi vaikuttaa ja osallistua omaan elämään vaikuttavissa asioissa.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸³. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön

---

⁸³ HE 148/2021 s. 30–31

sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁴

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

---

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta.

---

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

---

⁸⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Hirvensalmella

Hirvensalmen varhaiskasvatuksen toiminta-ajatuksena on:

- suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen
- edistää lasten hyvinvointia yhteistyössä huoltajien kanssa
- edistää lasten kokonaisvaltaista oppimista sekä kasvua ja kehitystä omaksi itsekseen
- varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö
- mahdollistaa aikaa ja tilaa leikille
- luoda myönteinen ja vuorovaikutteinen ilmapiiri, jossa lasten, huoltajien ja henkilöstön on hyvä toimia

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Toiminta-ajatukseen liittyen varhaiskasvatuksessa suojellaan ja edistetään lasten turvallista lapsuutta, hyvinvointia ja myönteistä sekä vuorovaikutteista ilmapiiriä, jossa kaikkien lasten on hyvä olla ja toimia. Näin ollen ei sallita minkäänlaista kiusaamista, väkivaltaa tai häirintää.

Varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ehkäisyn toimintatapoja ovat muun muassa:

- hyvien tapojen opettelu huoltajat ja henkilöstö mallina toimien
- Kiusaamisen ehkäisemisen suunnitelma
- tilanteiden ennakointi
- henkilöstön mukana olo leikeissä ja leikkien havainnointi
- sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen opettelu
- tunteiden nimeämisen ja säätelyn opettelu

Kiusaamistilanteissa toimitaan seuraavasti:

- ko. lasten kanssa keskustellaan tilanteesta ja sovitaan, miten jatkossa toimitaan. Sovitaan myös ajankohta, jolloin yhdessä arvioidaan, miten sopimukset ovat toteutuneet. Henkilöstö seuraa sovittujen asioiden toteutumista havainnoiden. Kiusaamisen mahdollisesti jatkuessa asia otetaan välittömästi uudelleen lasten kanssa keskusteluun. Lapsille annetaan palautetta sovittujen asioiden toteutumisesta.
- keskustellaan anteeksipyyttämisen ja –antamisen merkityksestä
- kiusaamisen loppumisen varmistamiseksi henkilökunta seuraa ja havainnoi tilannetta sekä keskustelelee asiasta ko. lasten kanssa, onko kiusaaminen päättynyt
- lasten kanssa keskustelu: jos sinua kiusattaisiin niin, miten toivoisit muiden toimivan, miltä sinusta tuntuu, jos joku tekee väärin sinua kohtaan, sanoitetaan tilannetta lapsille avuksi ja tueksi
- perustellaan, miksi kiusaaminen ei ole sallittua, mikä on oikein - mikä väärin, syy-seuraussuhde
- opastetaan lasta toisenlaiseen tapaan toimia esim. silittäminen lyömisen sijaan
- kiusaamisista keskustellaan aina myös huoltajien kanssa

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen

---

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Hirvensalmella

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristön ilmapiiri on avoin, ennakkoluuloton sekä lasta ja perhettä kunnioittava. Jokainen on erilainen ja tärkeä omana itsenään. Lasta rohkaistaan ilmaisemaan tunteitaan ja autetaan tunteiden säätelyssä. Lapsen hyväntahtoisia eleitä vahvistetaan suhteessa toisiin lapsiin ja aikuisiin. Lapsi saa kokea, että hänestä on iloa ja on ilo toimia yhdessä. Kaikenlaiseen kiusaamiseen sekä muihin lasten keskinäisten kanssakäymisen ongelmiin puututaan heti. Myös riittävä henkilöstön mitoitus huomioidaan varhaiskasvatussyksiköissä.

Varhaiskasvatuksen turvallisuus- ja kriisisuunnitelmassa on toimintaohjeet fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden ylläpitämiseen. Vuoropäiväkodissa ja ryhmiksissä kiinteiden tilojen ja leikkivälineiden tarkistus suoritetaan säännöllisesti kiinteistöhuollon, välinevalmistajien tai terveydenhuollon ohjeistusten mukaan. Perhepäivähoitajat huolehtivat itse varhaiskasvatustilojen turvallisuudesta. Henkilöstö seuraa tilojen ja leikkivälineiden kuntoa ja korjaa/korjauttaa tai poistaa käytöstä epäkunnossa olevat välineet.

Lapsia opastetaan myös pitämään huolta ympäristön esteettisyydestä ja toimivuudesta: tavarat palautetaan käytön jälkeen niille kuuluville paikoille. Lapset osallistuvat oppimisympäristön suunnitteluun ja rakentamiseen. Oppimisympäristöä muokataan tarpeen mukaan huomioiden yksittäisten lasten ja ryhmän tarpeet. Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti. Henkilökunta on sitoutunut luomaan turvallisia, ajankohtaisia ja monipuolisia oppimisympäristöjä, jotka houkuttelevat lapsia leikkimään, ilmaisemaan itseään ja sallivat mielikuvituksen käytön. Ympäristöt myös joustavat leikkien mukana laajeten sekä muuttaen muotoaan ja esimerkiksi sisällä alkanut leikki voidaan viedä mukana ulos lähiympäristöön tai toisinpäin.

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa hyödynnetään lähiympäristöä, muun muassa leikkipuistoja, metsää, rakennettua ympäristöä, kulttuuripalveluja sekä ympäröivää vesistöä. Teknologiaa hyödynnetään yhtenä oppimisympäristönä, esimerkiksi videoiden ja erilaisten sovellusten kautta.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁹.

---

⁸⁹ Varhaiskasvatustilaki 7 §

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹². Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹³.

---

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 7 §

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁴

⁹⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Hirvensalmella

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyötä tehdään ajatuksella "Yhdessä lapsen parhaaksi". Huoltajat ja henkilöstö sitoutuvat toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Lapselle läheisten aikuisten toimiva yhteistyö kannattelee lasta kodin ja varhaiskasvatuksen kasvatus- ja oppimisympäristöissä. Huoltajat ja henkilöstö saavat laajemman ja monipuolisemman käsityksen lapsesta kuulemalla, tallentamalla ja välittämällä lapsen kokemuksia.

Yhteistyössä kiinnitetään huomiota siihen, millä tavoin henkilöstö tuo omaa osaamistaan, tietoaan, taitoaan ja ymmärrystään huoltajien ja lasten käyttöön. Henkilöstön on tärkeää huomioida, että huoltajien oman lapsensa tuntemus tulee kuulluksi, vastaanotetuksi ja keskustelluksi.

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa lapsi saa kokemuksia yhdessä huoltajiensa kanssa varhaiskasvatuspaikan arjen tilanteista tutustumisvaiheessa. Tutustumisvaiheen aikana luodaan pohja myös yhteistyölle huoltajien kanssa.

Erityisen tärkeitä ovat päivittäiset keskustelut huoltajien ja henkilöstön välillä. Kaikissa varhaiskasvatuksen yksiköissä lapsen päivän tapahtumia, muun muassa mitä on harjoiteltu ja opittu, kirjataan Daisy-järjestelmään. Kirjaukset näkyvät myös huoltajille DaisyFamilyssa. Lisäksi huoltajille viestitetään varhaiskasvatuksen asioista Daisy-järjestelmän avulla, sähköpostilla ja tarvittaessa kirjallisilla tiedotteilla. Vanhempainillat ja erilaiset muut yhteiset tapahtumat ovat huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön muotoja. Yhteistyössä huoltajien kanssa tehdään jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle oma varhaiskasvatussuunnitelma.

Hyvä ja toimiva yhteistyö huoltajien kanssa tukee monialaista yhteistyötä. Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä muun muassa lasten neuvolan, lääkäreiden, psykologien, eri terapeuttien kuten toiminta- ja puheterapeuttien, koulun, seurakunnan, kirjaston sekä sosiaali- ja liikuntatoimen kanssa.

Varhaiskasvatuksen monialaisen yhteistyön tavoitteena on huolehtia ja turvata lapsen tasapainoinen kasvu ja kehitys. Lapsen mahdollinen tuen tarve pyritään havaitsemaan mahdollisimman varhain. Monialaisen yhteistyön tarkoituksena on tukea lasta ja perhettä.

Lapsen 4-vuotislomake

Hirvensalmella on käytössä kodin, lasten neuvolan ja varhaiskasvatuksen kesken 4-vuotislomake, joka auttaa saamaan monipuolisen kuvan lapsen kehityksestä. Lomakkeeseen kootaan tietoa lapsen arkitoiminnoista, motoriikasta, kielellisistä valmiuksista sekä sosiaalisista ja yhteistyötaidoista. Siihen kirjataan myös keskeisimmät asiat lapsen vasusta.

Huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö täyttävät omat osionsa lomakkeesta ja huoltajat vievät lomakkeen neuvolaan 4-vuotistarkastuksen keskustelun pohjaksi. Keskustelun ja tarkastuksen

pohjalta neuvolan työntekijä kirjaa lomakkeeseen palautteen. Joko neuvolan työntekijä tai huoltajat palauttavat lomakkeen lapsen varhaiskasvatuspaikkaan. Tietoja käsitellään luottamuksellisesti huoltajien, lapsen varhaiskasvatuspaikan henkilöstön ja neuvolan kesken. Tarvittaessa täytetään myös 5-vuotislomake.

Yhteistyösuunnitelma

Jos varhaiskasvatuksessa olevan lapsen perheessä on tuen tarvetta (esim. perhetyö, sosiaalityö), voidaan järjestää yhteispalaveri, jossa ovat mukana lapsen huoltajat, perheen vastuuikäinen varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatuksen päällikkö ja sosiaalitoimen edustaja. Palaverissa keskustellaan perheen tilanteeseen liittyvistä asioista, jotka varhaiskasvatuksen kannalta on oleellista tietää.

Lapset Puheeksi- menetelmä

Hirvensalmella on käytössä Lapset Puheeksi -menetelmä. Menetelmä on tutkimukseen perustuva keskustelumenetelmä, jonka tarkoituksena on rakentaa yhteistä ymmärrystä lapsen, huoltajien ja varhaiskasvatuksen välille. Keskustelu käydään menetelmään koulutautuneen työntekijän kanssa. Keskustelut ovat aina vapaaehtoisia ja ne pohjautuvat valmiisiin lokikirjoihin. Lapset puheeksi keskustelu käydään piakkoin lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohdista. Lähtökohdista ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Hirvensalmella

Dokumentoinnista tulee pedagogista dokumentointia, kun dokumentteja tulkitaan tarkoituksena suunnitella ja kehittää varhaiskasvatusta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lapsen ja

huoltajien osallistumisen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Pedagogisessa dokumentoinnissa on kolme tasoa:

- **Lapsi ja huoltajat, esimerkiksi**

- lapsen vasu on runko, jonka ympärille muu dokumentointi kietoutuu
- lapsen osallisuus huomioidaan muun muassa haastatteluin, joilla saadaan lapsen ajatuksia varhaiskasvatuksesta ja mielenkiinnon kohteista
- yhdessä lasten kanssa tehdyt ajatuskartat toiminnasta

- **Lapsiryhmä, esimerkiksi**

- vuoropäiväkodissa sekä kirkonkylän ja Lahnaniemen ryhmiksissä lasten välisiä ystävyyttä ja vuorovaikutussuhteita esille tuovat mm. sosiogrammit
- kehkeytyvä opetussuunnitelma: varhaiskasvatuksen sisällön ja toiminnan näkyväksi tekeminen

- **Henkilöstö, esimerkiksi**

- pedagogisen toiminnan arviointi lasten kanssa (hymynaama arviointi)
- Kasvun kansio

Kaikissa varhaiskasvatusyksiköissä kirjataan havaintoja lapsen päivästä Daisy järjestelmään. Kirjaukset ovat huoltajien nähtävillä ja näin huoltajat pääsevät osallisiksi lapsen päivästä. Tärkeänä yhteistyön keinona on myös erilaisten kyselyiden, tapahtumien ja vanhempainiltojen kautta huoltajien osallistaminen ja heidän näkemystensä dokumentoiminen, jota edelleen hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

Hirvensalmella on käytössä Daisy-järjestelmän Kasvun kansio, johon lisätään toimintakausittain lapsen matkan varrella syntyneitä teoksia, muistoja sekä muita sisältöjä varhaiskasvatuksessa. Kasvun kansio toimii pedagogisen dokumentoinnin välineenä, ja sitä hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa sekä kehittämisessä. Palaamalla lasten kanssa heidän aiemmin tekemiinsä teoksiin ja tehtäviin, tehdään oppimista näkyväksi lapselle itselleen.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Hirvensalmella

Suunnittelu ja työtavat lähtevät lapsista ja lasten tarpeista. Työskentely on leikinomaista ja tapahtuu vaihtelevissa ryhmissä ja oppimisympäristöissä, minkä ansiosta erilaiset työtavat tulevat lapsille tutuiksi paitsi oppimisen välineenä, myös oppimisen kohteena. Oppimisessa korostetaan itse tekemisen ja kokeilemisen tärkeyttä. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja käyttämään erilaisia menetelmiä ja toimimaan aktiivisessa vuorovaikutuksessa niin aikuisten kuin muiden lastenkin kanssa.

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa toimitaan aina pienryhmissä, pois lukien yhteisölliset tapahtumat. Tämä mahdollistaa erilaisten oppimisympäristöjen ketterää hyödyntämistä sekä vertaisoppimista eri-ikäisten lasten kesken.

Varhaiskasvatuksen pedagogiset painopistealueet ovat leikki, vuorovaikutus, osallisuus ja liikunta (luku 2,5). Näitä kaikkia ammennetaan erilaisten työtapojen sisällä. Tärkeää työntekijälle on myös sensitiivinen läsnäolo lasten tarpeille sekä aloitteille, mikä mahdollistaa myös omien työtapojen muokkaamisen ja soveltamisen toiminnan lomassa.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia

mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Hirvensalmella

Leikki on yksi Hirvensalmen varhaiskasvatuksen neljästä pedagogisesta painopistealueesta ja jokaisessa yksikössä toteutetaan käytäntöjä, jotka tukevat leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, jotta lapsi kokee olevansa osa ryhmää. Henkilöstön tulee tunnistaa lapsen leikkialoitteita ja -aikomuksia ja vastata niihin. Varhaiskasvatuksessa henkilöstö on mukana lasten leikeissä, joko osallistuen aktiivisesti leikkiin tai ohjaamalla ja havainnoiden sitä ulkopuolelta käsin. Henkilöstö rikastuttaa leikkiä esimerkiksi mielikuvin tai välinein. Kasvattajat auttavat lasta saamaan leikin alkuun, jos lapsi tarvitsee siihen tukea. Lisäksi he auttavat leikkirauhan ylläpitämisessä ja lapsen sitouttamisessa valitsemaansa leikkiin. Jos leikki joudutaan keskeyttämään, sitä voidaan tallentaa esimerkiksi videoimalla leikkiä. Lapset voivat katsoa tallenteen palatessaan leikkiin toisena ajankohtana.

Havainnoidessaan leikkiä henkilöstö huolehtii, ettei kukaan jää leikin ulkopuolelle ja, että leikki on tasapuolinen kaikkia kohtaan. Lapselle annetaan mahdollisuus välillä leikkiä halutessaan yksin.

Henkilöstö tutustuu myös todellisuuteen, jota lasten leikit heijastavat seuraten esimerkiksi lasten kulttuuria, johon media kuuluu oleellisena osana. Henkilöstö tiedostaa ja käyttää hyväkseen leikin kytkentöjä kaikkiin toiminnan osa-alueisiin. Henkilöstö havainnoi ja dokumentoi leikkiä ja keskustelee havainnoistaan lasten ja huoltajien kanssa.

Leikki on keskiössä myös henkilöstön kouluttautumisessa. Hirvensalmella toteutetaan tuettua leikkiä, jossa edetään lapsen ehdoilla, mutta aikuinen on siinä vahvasti, kokonaisvaltaisesti läsnä ja lapsen tasolla. Tuetulla leikillä turvataan leikkiä itseään, koska lapset tutkitusti oppivat leikkien. Samalla saadaan arvokasta tietoa lapsista ja lapsen mielenkiinnon kohteista, joita voidaan hyödyntää muussa toiminnassa. Tuetussa leikissä aikuinen tukee leikki- ja kaveritaitoja sekä vuorovaikutusta rikastuttaen ja mallintaen.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁵ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

⁹⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Hirvensalmella

Varhaiskasvatuksessa panostamme vuorovaikutustaitoihin, mitkä ovat yksi neljästä pedagogisesta painopistealueesta. Lapsia kannustetaan kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa sekä ohjataan positiiviseen vuorovaikutukseen. Vuoropäiväkodissa sekä kirkonkylän ja Lahnaniemen ryhmissä tehdään vuosittain lasten sosiogrammi, joka tuo omalta osaltaan näkyväksi lasten sen

hetkiset ystävyys- ja vuorovaikutussuhteet. Sosiogrammin avulla saadut tiedot auttavat henkilöstöä luomaan paremman käsityksen lapsien ystävyys-suhteista ja vahvistamaan lasten välisiä suhteita.

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa kaikki kohtaamme toisemme sensitiivisesti ja toisia kunnioittaen. Lasten kanssa harjoitteleminen kysymistä, pyytämistä, kiittämistä sekä anteeksi pyytämistä ja antamista. Turvallinen ja kannustava ilmapiiri rohkaisee lasta toimimaan omana itsenään ja tuomaan itseänsä esille.

Lapsilla on päivittäin mahdollisuuksia kirjojen katselu- ja lukuhetkiin. Sanoilla leikitellään, riimitellään ja lorutellaan. Henkilöstö tarttuu lasta kiinnostaviin asioihin, kuten millä kirjaimella alkaa, miten kirjoitetaan tai montako tavua sanassa on. Lapset osallistuvat myös kirjastossa järjestettäviin satutuokioihin. Kirjaston kanssa tehdään yhteistyötä säännöllisesti.

Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kertoa itse omia tarinoita, satuja ja loruja, jotka kasvattaja kirjaa tai nauhoittaa. Näin lapsi pääsee ilmaisemaan itseään ja tuomaan esille hänelle tärkeitä asioita. Laulupiirtäminen on myös yksi käytössä oleva menetelmä, jossa sanat yhdistyvät ilmaisuun.

Toiminnassa puheen rinnalla ovat apuna kuvat, pikapiirtäminen ja tarvittaessa tukiviittomat. Vuoropäiväkodissa pienryhmiin jakautuminen tapahtuu toimintaa esittävien ja lasten omien kuvien avulla. Toimintaa esittävässä kuvassa on myös kyseessä oleva tekeminen kirjoitetussa muodossa.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoitteleamalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja

luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset

saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Hirvensalmella

Lapsille annetaan aikaa, tilaa sekä rauhaa ilmaista itseään ja toteuttaa luovuuttaan. Taidetoiminta on moniaistillista ja lapsi kokee tutkimisen, tekemisen ja oppimisen iloa. Lapsi voi eläytyä mielikuvitusmaailmaan, jossa kaikki on mahdollista ja leikisti totta. Hänelle annetaan mahdollisuus kokea ja ilmaista erilaisia tunteita ja samalla oppia tunnistamaan ja peilaamaan niitä suhteessa toisiin. Taiteeseen sisältyy luovuuden lisäksi erilaisten työtapojen oppiminen.

Varhaiskasvatuksen toiminnassa on säännöllisesti eri taiteiden ja ilmaisumuotojen toimintahetkiä:

- musiikillinen ilmaisu esimerkiksi laulaminen, soittaminen, musiikin kuunteleminen, erilaisten ääniympäristöjen havainnointi
- kuvallinen ilmaisu esimerkiksi piirtäminen, maalaaminen, muovailu, rakentelu
- sanallinen ja kehollinen ilmaisu esimerkiksi sadutus, draama, leikki, tanssi, sirkus ja leikit
- sekä näiden yhdistelmiä kuten esimerkiksi laulupiirtäminen

Erilaisten materiaalien ja välineiden sijoittaminen lasten näkyville ja saataville mahdollistaa lasten spontaanin luovan toiminnan. Lasta kannustetaan ja rohkaistaan ilmaisemaan itseään hyväksymällä lapsen omat ideat. Lasten kanssa tutkitaan omia ja muiden luovan toiminnan tuotoksia pohtien niiden synnyttämiä tunteita ja mielikuvia. Taide- ja ilmaisukasvatuksessa huomioidaan vuodenajat ja juhlapyhät. Toimintaa toteutetaan sisällä ja ulkona huomioiden monipuoliset oppimisympäristöt. Kulttuuriin ja kulttuuriperintöön tutustutaan tarinoiden, kuvien ja vierailujen kautta. Varhaiskasvatuksella onkin sujuva yhteistyö kirjaston, koulun, seurakunnan ja eri yhdistysten kanssa. Lasten töistä on aika ajoin näyttelyitä esimerkiksi kirjastossa ja kunnanvirastolla erilaisten tapahtumien yhteydessä.

Minä ja meidän yhteisömmme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömmme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja

niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Hirvensalmella

Varhaiskasvatus alkaa tutustumisella omaan ryhmään ja sen sääntöihin. Omassa ryhmässä harjoitellaan leikkimään yhdessä, ratkotaan ristiriitoja ja opetellaan kaveritaitoja. Ryhmässä ollaan samanarvoisia omana itsenään, siellä eletään arkea ja vietetään juhlia. Lapsen eettisen ajattelun taitojen tukemisella lapsi oppii muun muassa arvostamaan itseään ja toisia, tunnistamaan oikean ja väärän, ottamaan vastuuta toimistaan, sopimaan erimielisyyksiä, toimimaan ryhmässä ja hyväksymään erilaisuutta. Näitä taitoja harjoitellessa vahvistuvat muun muassa lapsen terveen itsetunnon kasvu ja eettisten taitojen välittyminen ihmisten välisiin sosiaalisiin taitoihin.

Yhtenä osana Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa annettavaa katsomuskasvatusta on yhteistyö seurakunnan kanssa. Perheen elämäkatsomusta ja vakaumusta kunnioitetaan. Lapsille, jotka eivät osallistu seurakunnan järjestämiin toimintoihin, järjestetään muuta suunniteltua toimintaa. Lapsia ohjataan ymmärtämään ja kunnioittamaan erilaisia tapoja, esimerkiksi ruokailun ja pukeutumisen suhteen.

Hirvensalmen lähiyhteisön menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen tutustutaan vierailemalla museoissa, käsityökeskuksessa, palvelukeskuksella, paloasemalla, kouluilla sekä muissa kohteissa. Erilaiset tapahtumat, esimerkiksi kesäisin Tervaleppä-markkinat, ovat säännöllisiä vierailukohteita. Keskusteluissa lasten kanssa nousevat esille erilaiset lähiympäristön tapahtumat, joita käsitellään lapsen ikätason mukaisesti. Tulevaisuutta voidaan suunnitella ja kuvitella erilaisten leikkien ja luovan ilmaisun avulla.

Median vaikutus näkyy lasten kiinnostuksen kohteissa, puheenaiheissa, pukeutumisessa ja leikeissä. Henkilöstön tehtävä on huomioida ja käsitellä pedagogisesti vastaantulevia tilanteita ja aiheita; asioita ja käsitteitä sanoitetaan, mietitään toden ja mielikuvituksen eroa, etsitään tietoa lisää ja käydään kokemuksia ja elämyksiä läpi. Varhaiskasvatuksessa on käytössä muun muassa tabletteja, älynäyttö ja ohjelmointirobotteja.

Tunne- ja kaveritaitoja sekä hyvää käyttäytymistä harjoittelempa jatkuvasti lasten kanssa. Pohdimme lasten kanssa yhdessä oikeaa ja väärää, niiden erottamista ja oikeudenmukaisuutta. Virheet ovat sallittuja ja niistä opitaan.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja

oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaa kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön

taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erytistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Hirvensalmella

Varhaiskasvatuksen kestävä kehityksen tavoitteena on luonnon kunnioittaminen ja kierrätys. Lapsia ohjataan ikätasolleen sopivalla tavalla pohtimaan ja ajattelemaan luonnon arvokkuutta. Hirvensalmella on luonto lähellä, joten retket metsiin ja rannoille toteutuvat säännöllisesti toiminnassa. Luonnossa seurataan ja tutkitaan eri aistein vuodenaikojen vaihtumista. Luontoretkillä myös leikitään, musisoidaan, piirretään ja maalataan. Luonnon ilmiöitä tutkitaan sopivin välinein ja luonnossa liikutaan ympäristöä kunnioittaen. Luontoon liittyviin käsitteisiin ja ilmiöihin tutustutaan esimerkiksi kirjallisuuden ja tablettien avulla. Hirvensalmen kylällä retkeillen tutustutaan myös rakennettuun ympäristöön.

Kestävä elämäntavan taitoja opetellaan lapsen iän ja kehitystason mukaan. Lapset saavat mahdollisuuksia osallistumiseen ja siten kokemuksia ja elämyksiä kestävä kehityksen toteutumisesta. Näitä taitoja lapsi harjoittelee esimerkiksi ruokailussa, jossa opetellaan itselleen sopivan ruoka-annoksen ottamista ja mahdollisesti jäljelle jääneen ruuan laittamista kompostiastiaan. Lasten kanssa opetellaan pitämään huolta omista ja yhteisistä tavaroista sekä huomioimaan kohtuullinen veden, sähkön ja materiaalien käyttö. Päivittäinen jätteidenlajittelu ja energiansäästö kuuluvat jokaisen yksikön arkeen. Lisäksi uusiokäyttöön sopivaa materiaalia käytetään

hyödyksi esimerkiksi askarteluissa. Yksiköissä on myös muita tapoja toteuttaa kestävä elämäntavan ajatusta esimerkiksi lasten kanssa hyötykasvien kasvattaminen tai vaatteiden ja urheiluvälineiden kierrätys.

Matemaattista ja teknologista kasvatusta tulee esille kaikissa toiminnoissa. Perushoitotilanteissa voidaan laskea varpaita ja vertailla sormien pituutta. Retkillä voidaan laskea ja luokitella sekä pohtia vastaantulevien asioiden toimintaa. Pelien, rakenteluserjojen, esineiden ja käytännön toimintatapojen tutkimisen kautta etsitään yhdessä vastauksia, miten ympärillä olevat asiat toimivat. Vuorokausi- ja viikkorytmiä opetellaan tutkimalla esimerkiksi suunniteltua toimintaa kuvista.

Kasvan, liikun ja kehityksen

Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuun, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on

tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Hirvensalmella

Liikuntakasvatus on Hirvensalmen varhaiskasvatuksen yksi pedagoginen painopistealue. Fyysisen aktiivisuuden suositukset ovat perustana suunniteltaessa varhaiskasvatuksen liikuntaa. Lapsia ohjataan sisällä sekä ulkona monipuoliseen liikuntaan sekä fyysisesti aktiiviseen leikkiin.

Ulkoliikuntaa toteutetaan muun muassa piha-alueilla, luonnossa ja urheilukentillä. Talvella hiihdetään ja luistellaan, kesällä uidaan ja ympäri vuoden retkeillään. Lasten karkeamotoriset taidot kehittyvät luontoympäristössä tarjoten iloa ja elämyksiä. Sisäliikuntaa toteutetaan yksiköissä ja lisäksi vuoropäiväkodilla on omat salivuoronsa kunnan liikuntasaleihin.

Liikuntavälineet pidetään lasten saatavilla ja vapaassa käytössä sisällä sekä ulkona. Välineiden kuntoa ja turvallisuutta seurataan säännöllisesti.

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa myös lasten ja perheiden liikkumisen tueksi. Perheitä kannustetaan liikkumaan lasten kanssa vapaa-ajallaan. Varhaiskasvatuksessa järjestetään erilaisia tapahtumia perheille, joissa painottuu liikkuminen. Lisäksi Ompussa on ”liikuntapussi” käytössä, joka sisältää liikunnallisia aktiviteetteja joka vuodelle. Halutessaan lapset voivat viedä pussin kotiin lainaan perheen kanssa yhteiseksi tekemiseksi.

Liikunnallisia yhteistyökumppaneita ovat muun muassa kunnan liikuntatoimi, Hirvensalmen Urheilijat ry sekä Etelä-Savon Liikunta ry.

Ryhmiksissä ja perhepäivähoidossa lapset osallistuvat taitojensa mukaan aterioiden valmistukseen yhdessä henkilöstön kanssa. Vuoropäiväkodissa ja ryhmiksissä kokataan ja leivotaan yhdessä lasten kanssa tutustuen samalla ruoka-aineisiin ja ruuanvalmistusvälineisiin. Ruokailuissa ikä- ja taitotason mukaisesti lapset ottavat itse ruuan arvioiden, minkä verran hän jaksaa syödä. Lasta rohkaistaan maistamaan uusia makuja. Yhteiset ruokailuhetket sujuvat kiireettömässä ilmapiirissä opetellen kohteliaita pöytätapoja. Ruokailuhetket tarjoavat mahdollisuuden jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä, kulttuureista ja tavoista.

Lasten kanssa laitetaan keväisin kasvimaita ja istutetaan esimerkiksi ikkunayrttejä. Näin lapset pääsevät seuraamaan hyötykasvien kasvamista ja kiinnostus niiden maisteluun lisääntyy. Koti- ja kauppaleikit sekä ruoka-aiheiset laulut ja lorut lisäävät lasten kiinnostusta ja arvostusta ruokaan.

Terveyttä ja turvallisuutta edistäviä ja ylläpitäviä arjen toimia opetellaan yhdessä lasten kanssa, kuten käsien pesu, sisätossujen käyttö, sään mukainen pukeutuminen, liikunta ja lepo. Jokaiselle lapselle turvataan riittävä lepo hoitopäivän aikana, jollekin tämä tarkoittaa nukkumista, kun taas toiselle kirjan kuuntelua.

Lasten kanssa opetellaan toimimaan turvallisesti erilaisissa ympäristöissä. Piha-alueelta pois lähdettäessä harjoitellaan turvallista liikkumista muiden liikkujien joukossa, käytetään turvaliivejä, kävellään jonossa tien reunassa jne. Kaikissa varhaiskasvatusyksiköissä on sovitut käytännöt ulkoilun ja retkeilyn turvaamiseksi.

Vuoropäiväkodissa ja ryhmiksissä pidetään säännöllisin väliajoin poistumisharjoitus yhdessä lasten kanssa. Tässä yhteydessä annetaan aikaa lasten pohdinnoille ja kokemusten läpikäymiseen.

Lasta opetetaan ottamaan vastuuta itsestään ja vähitellen myös toisista. Häntä tuetaan hyviin kaverisuhteisiin ja rohkaistaan pyytämään ja antamaan apua. Ristiriitatilanteissa harjoitellaan erilaisia ratkaisukeinoja yhdessä lasten kanssa. Lasten kanssa opetellaan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisen kehoa.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁶ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹⁷. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

---

⁹⁶ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁹⁷ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osaluilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohdanna on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatustilaisissa säädettyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatustilaisissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kielenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen

kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylyn kaltaisia.

Hirvensalmella

Varhaiskasvatuksessa tuetaan vieras- ja monikielisten lasten suomen kielen taidon kehittymistä. Eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset integroituvat samaan ryhmään suomen kieltä äidinkielenään puhuvien kanssa. Suomi toisena kielenä -opetusta annetaan integroituna muuhun opetukseen ja toimintaan. Tuen tarve määritellään tapauskohtaisesti. Suomen kielen oppimista tuetaan muun muassa pienryhmätyöskentelyn, kuvien, pikapiirtämisen ja tukiviittomien avulla. Suomen kielen oppimisen lähtökohtana on arjen sanavarannon oppiminen. Vastavuoroisesti voidaan opetella esimerkiksi joitain sanoja tai lauluja kyseessä olevan lapsen äidinkielellä. Oman äidinkielen kokeminen tärkeäksi sekä suomen kielen oppiminen vahvistavat lapsen vuorovaikutustaitoja ja yhteisöön kuulumisen tunnetta.

Vastuu lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä on perheellä. Huoltajien kanssa sovitaan, miten lapsen kulttuuria ja perinteitä otetaan huomioon varhaiskasvatuksessa. Näin myös toiset lapset pääsevät tutustumaan muihin kulttuureihin ja tapoihin.

Huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tarvittaessa tulkkia.

5.Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁸. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

---

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁹ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰¹.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰². Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰³ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁴.

---

⁹⁹ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁵. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁶. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁷. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁸. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁹, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Hirvensalmella

Hirvensalmena varhaiskasvatuksessa tukea tarvitsevat lapset ovat inklusion periaatteiden mukaisesti päiväkotiryhmissä tai perhepäivähoidossa. Inklusion periaatteena toimii lasten yhdenvertainen kohtelu ja heidän oikeutensa tarvitsemaansa tukeen. Varhaiskasvatuksen tilat on suunniteltu inklusion mukaisesti kaikille lapsille sopivaksi ja toimivaksi kokonaisuudeksi.

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Varhaiskasvatuksen opettajien ja henkilöstön tukena toimii varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä varhaiskasvatuksen päällikkö.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo) toimii osana varhaiskasvatusryhmiä. Varhaiskasvatuksen opettajan työskentely lapsiryhmässä konsultoiden ja työtä ohjaten tukee ryhmien henkilöstön ammatillista kasvua ja kehittymistä tuen eri tasoilla. Lapsen tuen tarpeen arviointi ja suunnittelu perustuu lapsen kanssa päivittäin työskentelevien kasvattajien, huoltajien ja veo:n havaintoihin. Havainnot, vahvuudet ja tarvittava tuki kirjataan Daisy-järjestelmän lapsen vasuun. Lapsi osallistuu mahdollisuuksiensa mukaan hänelle suunniteltujen tukitoimien suunnitteluun ja arviointiin. Suunnittelun ja arvioinnin tukena käytetään lapsentasoisia menetelmiä, kuten esimerkiksi piirtäminen ja kuvittaminen.

Lapsen vahvuuksien ja tuen tarpeiden arvioinnin välineenä käytetään myös neuvolan 4-vuotistarkastukseen liittyvää lomaketta ja 5-vuotiaiden kehitysarviointitehtävistöä. Kielenkehityksen tason ja havainnoinnin apukeinona käytetään Kettu-tehtävistöä, joka tehdään kaikille 3-vuotiaille. Tarvittaessa kielen kehityksen arviointiin voidaan käyttää myös muita valmiita arviointipaketteja. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukee varhaiskasvatuksen henkilöstöä tukitoimien suunnittelussa, käyttöönotossa sekä arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että koko henkilöstöllä on tiedossa lapsen kasvun haasteet ja niihin liittyvät tukitoimet siinä määrin kuin se arjen toiminnan kannalta on tarpeen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi yhdessä tuen tarpeen toteutumisesta. Lapsen siirtyessä toiseen yksikköön tai esiopetukseen järjestetään tiedonsiirtopalaveri lapsen tietojen ja tarvittavien tukitoimien kuvaamiseksi. Huoltajat ja mahdolliset monialaiset yhteistyötahot osallistuvat tiedon siirtoon.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹⁰. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹¹

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹² Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹³

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁴.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁵. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁶.

Hirvensalmella

Huoltajien kanssa käydään aloituskeskustelu varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa. Tarvittaessa myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu jo aloituskeskusteluun. Samalla sovitaan käytännöistä varhaiskasvatuksen aloittamiseksi ja luodaan pohja luottamukselliselle yhteistyölle perheen kanssa. Arjen yhteistyötä suunnitellaan yhdessä huoltajien kanssa. Huoltajille kerrotaan konkreettisesti

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁵ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

varhaiskasvatuksessa toteutettavista tukitoimista ja ne kirjataan myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Yhteistyössä käytettävät toimintatavat valitaan lapsen tarpeiden mukaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan yhteistyön sovitut käytännöt ja vastuut.

Hirvensalmen varhaiskasvatus tekee yhteistyötä sosiaalityön ja lastenneuvolan kanssa. Varhaiskasvatuksesta toimitetaan täytetty havainnointilomake lapsen neljävuotistarkastusta varten neuvolaan. Neuvolasta tulee tältä käynniltä palaute lapsen varhaiskasvatukseen.

Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajien suostumuksella. Monialaista yhteistyötä koordinoi pääsääntöisesti varhaiskasvatuksen opettaja, tarvittaessa myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Yhteistyön käytänteistä sovitaan lapsen asioita koskevissa palavereissa, joita järjestetään tarpeen mukaan.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁷ ja tuen muodot¹¹⁸ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁹. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen
- liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

---

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²⁰.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²¹.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

---

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²². Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²³.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁴.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁵. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

---

¹²² HE 148/2021 vp, s. 32

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁶. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilan mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia. Niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Hirvensalmella

Tuen saaminen on lapsen oikeus. Tuen tarpeen havainnointi ja arviointi kuuluvat kaikille kasvattajille ja se perustuu hyvälle yleistietämykselle lapsen kehityksestä. Yhdessä huoltajien ja tarvittaessa monialaisten asiantuntijoiden kanssa muodostetaan käsitys lapsen tuen tarpeesta. Varhaiskasvatuksen opettaja on mukana tuen tarpeen arvioinnissa, suunnittelussa, toteuttamisessa

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

ja vaikuttavuuden arvioinnissa. Lapsen vahvuudet, mielenkiinnon kohteet ja hänen tarvitsemansa tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuolloin myös yksilöllinen varhaiskasvatus liittyy osaksi ryhmässä tapahtuvaa yhteisöllistä varhaiskasvatusta.

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa toteutetaan kolmitasoisen tuen mallia. Lapsen tarvitsema tuki voi muuttua yleisen, tehostetun ja erityisen välillä. Tuen arviointi perustuu lapsen huolelliseen havainnointiin erilaisissa arjen tilanteissa ja oppimisympäristöjen tarkkaan arviointiin ja suunnitteluun. Tuen arvioinnin apuna käytetään yleisen tuen arviointi menetelmää, havainnointien mukaisesti arvioidaan tuen tarpeen määrästä ja säännöllisyydestä.

Jokaisella lapsella on oikeus saada tukea oppimiseensa ja kehitykseensä. Yleisen tuen antaminen on kaikkien kasvatusvastuussa olevien henkilöiden tehtävä ja se kuuluu kaikkeen varhaiskasvatuksen toimintaan. Tehostettu- ja erityinen tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan yhdeksi toimintakaudeksi, tuen päättyessä arvioidaan tuen tarve uudelleen.

Yleinen tuki

Yleinen tuki on pedagogista, kasvatuksellista ja hoidollista tukea, joka kuuluu kaikille lapsille. Henkilöstön apuna on yleisen tuen lista. Lapsen tarvitsema tuki rakennetaan Hirvensalmella osaksi varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja oppimisympäristöä. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana tuen suunnittelussa ja arvioinnissa.

Pedagoginen tuki sisältää päivittäin toistuvien tilanteiden, kuten esimerkiksi ruokailujen, siirtymien ja leikin, hyödyntämisen lapsiryhmän arjessa. Arjen eri tilanteet tarjoavat monipuolisia mahdollisuuksia lapsen eri taitojen harjoittamiseen. Tarvittaessa ohjeistusten antamisen apuna käytetään kuvia, tukiviittomia sekä pikapiirtämistä.

Hoidollinen tuki keskittyy lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamiseen päivittäistoiminnoissa, kuten esimerkiksi tarvittavan päivälevon varmistamisessa tai omatoimisen ruokailun oppimisessa. Lisäksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoito ja lääkitykset kuuluvat hoidollisen tuen muotoihin.

Tehostettu tuki

Kun lapsen tuen tarve on jatkuvaa ja säännöllistä sekä edellyttää useiden eri tukimuotojen käyttämistä, lapsi saa tehostettua tukea. Tehostettu tuki on yksilöllisempää ja säännöllisempää. Lapselle annettavan tuen suunnitelman ja käytännön toimenpiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Laatimisessa mukana ovat huoltajien ja varhaiskasvatuksen opettajan lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja mahdolliset sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat. Tehostettu pedagoginen tuki tarkoittaa lapselle sopivien opetusmenetelmien ja toimintatapojen valitsemista kommunikaation, uuden oppimisen ja ryhmän jäsenenä toimimisen tueksi. Päivittäin toistuvia tilanteita hyödynnetään vuorovaikutuksen ja uusien taitojen opettelussa. Lapsella voi olla käytössä esimerkiksi kommunikaation kehittymisen tueksi kuvat tai tukiviittomat.

Tehostettu hoidollinen tuki sisältää pitkäaikaissairauksien (esimerkiksi diabetes, epilepsia) rutiinihoitoa tai perushoidollista tukea hygieniaan, ulkoiluun tai lepoon liittyen.

Tehostettu rakenteellinen tuki edellyttää lisää henkilöstöresurssia tai muuta taloudellista panostusta. Rakenteellisen tuen suunnittelu tapahtuu koko varhaiskasvatuspalvelujen resurssin suunnitteluun ja koordinointiin perustuen.

Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan lapselle, jonka kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu muuten riittävästi. Lapsen henkilökohtaisen avun tarve on kokoaikaista. Erityinen tuki sisältää yleisen ja tehostetun tuen aikana käytössä olleet menetelmät, mutta tukitoimet ja pedagoginen kuntouttaminen on yksilöllistä, suunnitelmallista ja systemaattista. Varhaiskasvatuksessa erityistä tukea saavan lapsen tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, arvioinnin perustana usein asiantuntijan lausunto. Erityisen tuen suunnitteluun osallistuu usein moniammatillinen yhteistyö. Erityisen tuen kirjaa varhaiskasvatuksen opettaja sekä -erityisopettaja, tuen esityksen hyväksyy varhaiskasvatuksen päällikkö.

Pedagoginen ja hoidollinen tuki vahvistuu ja monipuolistuu huomattavasti. Henkilöstöresurssia lisätään tarpeen mukaan joko sijoittamalla ryhmään erityisavustaja ja/tai vähentämällä ryhmässä olevien lasten määrää.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁷. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁸.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

---

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

Hirvensalmella

Lapsen tuen tarvetta- sekä sen riittävyttä tarkastellaan vuosittain varhaiskasvatussuunnitelman tarkastamisen ja -keskustelun yhteydessä. Tukitoimia arvioidaan tarvittaessa myös toimintakauden aikana, mikäli varhaiskasvatuksen henkilöstö ja huoltajat sen kokevat tarpeelliseksi. Tukitoimien suunnitteluun osallistuu huoltajat, varhaiskasvatuksen opettaja ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja moniammatillinen yhteistyö. Tuen muotoja suunniteltaessa kuullaan lapsen mielipiteitä ja toiveita.

Tukea arvioidaan asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjoitetaan tavoitteet lapsen kanssa työskentelyyn, joiden toteutumista arvioidaan.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁹. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³⁰. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³¹

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³¹ HE 148/2021 vp, s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³². Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

---

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvet, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³³.

Hirvensalmella

Lapsen saama tuki kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan, Daisy-järjestelmään yhteistyössä huoltajien ja tarvittaessa sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa. Käytettävät tukitoimet kirjoitetaan yksityiskohtaisesti ja konkreettisesti, millaisissa tilanteissa ja millaista tukea varhaiskasvatuksen henkilöstö antaa. Lapsen vasun kirjaamisesta tuen aikana vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tuki kirjataan yksi toimintakausi kerrallaan ja joka vuosi arvioidaan tuen tarve uudelleen. Suunnitelmaa arvioidaan aina, kun lapsen tarpeet sitä edellyttävät. Arviointi kohdistuu erityisesti siihen, miten pedagogiset toimintatavat ovat tukeneet lapsen kehitystä ja oppimista.

Pedagogisia tuen muotoja ovat

- Varhaiskasvatuksen päivärytmi
- Oppimisympäristön muokkaaminen
- Erityispedagogiset menetelmät kuten ilmatyyny ja muut apuvälineet
- Vuorovaikutus- ja kommunikointitavat kuten tukikuvat tai –viittomat
- Käytännöt, kuten esteetön kulku päiväkodissa

Rakenteellisia tuen muotoja ovat

- Tuen toteuttamisen tuki henkilöstölle, erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- Henkilöstön mitoitus ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- Lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- Tulkittamis- ja avustamistalvet sekä apuvälineiden käyttö
- Varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio

Hoidollisia tuen muotoja ovat

- Hoivaan, perushoitoon ja avustamisen menetelmät, tarvittava koulutus henkilöstölle
- Terveystalvet tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaisraukien hoitoon

Tuen edellyttämä yhteistyö ja talvet

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut

¹³³ HE 148/2021 vp, s. 35

- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden siantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- Tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta lapsen vasukeskusteluissa
- Tukitoimien vaikutusten arviointi, sekä arviointiajankohdat.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁴. Hallintopäätösmenttelystä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁵. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁶. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁷. Päätös on aina perusteltava¹³⁸. Hallintopäätös muutetaan tai puretaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁹.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴⁰.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴¹.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁵ Hallintolaki 34 §

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³⁸ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴⁰ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

sijaintikunta¹⁴². Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴³

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvveluista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4).

Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Hirvensalmella

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen tuen tarve sekä tukitoimet. Tehostetun tuen päätökseen vaaditaan varhaiskasvatuksen opettajan sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan suunnitelma tuen toteutuksesta ja varhaiskasvatuksen päällikön allekirjoitus. Ennen varhaiskasvatuksen päällikön hallintopäätöstä tulee kuulla huoltajia.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä kirjataan ja päätetään:

- tuen muodot, kuinka varhaiskasvatuksessa tukitoimia toteutetaan
- varhaiskasvatuksen toimipaikka
- tukipalveluista kuten tulkista, toimintaterapia ym.

Hirvensalmella tukitoimet toteutetaan varhaiskasvatuksessa arjessa, eli tehostetun ja erityisen tuen tarpeiset lapset toimivat inklusion periaatteiden mukaisesti samassa ryhmässä yleisen tuen piirissä olevien lasten kanssa. Tukitoimia arvioidaan toimintakauden aikana, tukiporilla voidaan liikkua joustavasti ylös tai alaspäin.

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 30

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁴ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁵. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁶. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁷. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁸.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat,

---

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁶ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 20 §

toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Hirvensalmella

Varhaiskasvatuksen arvioinnin ja kehittämisen pohjana on arviointisuunnitelma, josta näkyvät arvioinnin kohteet, menetelmät, ajankohdat, osallistujat, mitkä ovat jatkotoimenpiteet ja kehittämisen kohteet ja miten kyseessä olevan arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman osa-alueiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään yksikkökohtaisissa ja koko varhaiskasvatuksen palaverissa. Henkilöstö havainnoi lasten toimintaa suhteessa ko. asiaan ja keskustelee havainnoistaan huoltajien kanssa. Henkilöstön toimintatapoihin kuuluu itsearviointi ja arvioinnin pohjalta oman ammatillisuuden kehittäminen. Myös henkilöstön kehityskeskusteluissa arvioidaan vasun toteutumista.

Huoltajille tehdään varhaiskasvatuksen laatukyselyjä sekä kyselyjä liittyen varhaiskasvatuksen toimintaan ja toimintakulttuuriin. Huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatua palautetta hyödynnetään varhaiskasvatuksen kehittämisessä.

Henkilöstön tehtävänä on havainnoida, kuunnella ja haastatella lapsia liittyen heidän arkeensa varhaiskasvatuksessa. Lapsilta kysytään päivän eri toiminnoista ajatuksia ja kokemuksia, joita hyödynnetään toiminnan suunnittelussa. Näin lapset pääsevät osallisiksi toiminnan arviointiin sekä kehittämiseen.

Hirvensalmen varhaiskasvatus osallistuu kansalliseen arviointiin ja seurantaan, jota muun muassa Opetushallitus ja Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) järjestävät. Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa on käytössä Karvin ylläpitämä Valssi-laadunarviointijärjestelmä. Valssi on monipuolinen digitaalinen palvelu tiedonkeruuseen ja arviointiin.

LIITE 1: Minun lapseni, meidän lapsemme -lomake

HIRVENSALMEN KUNTA
SIVISTYSLAUTAKUNTA
VARHAISKASVATUS

MINUN LAPSENI, MEIDÄN LAPSEMME

Lapsen nimi: _____

Lapsen aiemmat hoitokokemukset:

Onko ollut muiden kuin vanhempien hoidossa, miten sujunut? Aiemmat varhaiskasvatussuunnitelmat?

Lapsemme on luonteeltaan:

Kuvaa lapsesi luonteenpiirteitä joko täysin omin sanoin tai hyödyntämällä alla olevia kuvauksia.

HYVÄNTUULINEN	VILKAS	OMATOIMINEN	ROHKEA
LYHYTJÄNTEINEN	VETÄYTYVÄ	LUOTTAVAINEN	TARKKAILEVA
VOIMAKASTAHTOINEN	HERKKÄ	INNOSTUVA	HARKITSEVA
RAUHALLINEN	UTELIAS	AKTIIVINEN	UJO

Muita: _____

Lapsen kiinnostuksen kohteet ja vahvuudet:

Mielipuuhat, leikit, harrastukset, mitä lapsi osaa ym.

Arkitoiminnot lapsen kotona: Ruokailutottumukset, nukkumiskäytännöt ja vuorokausirytm, wc-toiminnot, pukeminen ja riisuminen ym.
Lapselle tärkeitä ihmisiä: Keitä tärkeitä ihmisiä lapsen elämään kuuluu?
Lapsen tunteet: Miten lapsesi näyttää erilaiset tunteet? Mikä lasta lohduttaa mielipahan yllättäessä?
Mitä muuta haluaisitte kertoa lapsestanne/perheestänne? Toiveita varhaiskasvatukselle?

_____ / _____ 20_____

_____

Huoltajan allekirjoitus

LIITE 2: Lapsen tiedonsiirtolomake varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

HIRVENSALMEN KUNTA
SIVISTYSLAUTAKUNTA
VARHAISKASVATUS/ESIOPETUS

LAPSEN TIEDONSIIRTOLOMAKE VARHAISKASVATUKSESTA ESIOPETUKSEEN

Lapsen nimi: _____ Syntymäaika: _____

Varhaiskasvatuspaikka: _____

Vastaa lastasi koskeviin kysymyksiin ja tuo lomake tullessasi tiedonsiirtokeskusteluun. Vastauksia käsitellään luottamuksellisesti yhteisessä keskustelussa esiopetukseen siirryttäessä.

Keitä lapsen perheeseen kuuluu?
Kerro lapsen vahvuuksista
Mistä lapsi on kiinnostunut?

Millaiset asiat ovat haastavia lapselle?
Lapsen kaverisuhteet
Allergiat ja/tai herkkyydet
Huoltajien ajatuksia ja toiveita eskarivuodelle

_____ / _____ 20 _____

Huoltajan/huoltajien allekirjoitus

LIITE 3: Hirvensalmen kunnan lääkehoitosuunnitelma

Hirvensalmen kunnan varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelma

Yksikön nimi ja yhteystiedot:

Vuoropäiväkoti Ompu
Pitäjäntie 7
52550 Hirvensalmi
p. 0505964791

Lahnaniemen Ryhmis
Lahnaniementie 67
52510 Hietanen
p. 0404627650

Kirkonkylän Ryhmis
Keskustie 6 C 17
52550 Hirvensalmi
p. 040

Laatijat	Kristiina Ukkonen
	Elina Niemi
Hyväksymisajankohta	5.11.2024
Hyväksyjä (kts. Turvallinen lääkehoito, kappale 4.6)	Pauliina Nurmi, Ylilääkäri Eloisa

Toimintayksikön lääkehoidosta vastaava lääkäri tai hänen valtuuttamansa lääkehoidosta vastaava lääkäri	Pauliina Nurmi
Lääkehoidon toteuttamisen kokonaisuudesta vastaava sairaanhoitaja	Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Sisältö

1	Johdanto	97
2	Lääkehoidon toteuttaminen Hirvensalmen kunnan varhaiskasvatuksessa.....	98
2.1	Vuoropäiväkoti Omppu.....	98
2.2	Perhepäivähoito & Lahnaniemen ja Kirkonkylän ryhmäperhepäiväkodit.....	98
2.3	Hirvensalmen kunnan lääkehoidon tarpeet ja toteuttamistavat.....	99
2.4	Lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma	100
2.5	Lääkkeen antaminen.....	100
2.6	Tiedonkulku.....	101
3	Lääkehoidon riskitekijät ja ongelmakohtat	101
4	Lääkkeiden antamisen lupakäytännöt sekä lääkehoidon vastuut, velvollisuudet ja työnjako.....	102
4.1	Lapsen lyhytaikaisen sairauden lääkehoito.....	102
4.2	Lapsen pitkäaikaissairauden lääkehoito.....	102
4.3	Varhaiskasvatuksen henkilöstön valmiudet osallistua lääkehoidon toteuttamiseen.....	102
4.4	Lapsen huoltajien vastuu.....	103
4.5	Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuu	104
4.6	Varhaiskasvatuksen päällikön vastuu	104
5	Henkilöstön osaamisen ylläpitäminen	105
6	Lääkehoidon virhetilanteiden kirjaaminen	105
7	Lääkehoitoa vaativia tilanteita	106
8	Lääkehoitosuunnitelman päivittäminen.....	107

9	Lääkehoitosuunnitelman liitteet.....	107
---	--------------------------------------	-----

Johdanto

Tämän lääkehoitosuunnitelman perustana on Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2021 laatima julkaisu: Turvallinen lääkehoito. Opas lääkehoitosuunnitelman laatimiseen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:6

Hirvensalmen kunnan varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelman tarkoituksena on luoda yhteiset käytännöt ja perusteet lääkehoidon toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa noudatetaan kunnan lääkehoidon periaatteita.

Hirvensalmen varhaiskasvatuspalveluja tuottaa kunta. Varhaiskasvatusta tarjotaan perheen tilanteen ja tarpeen mukaisesti; päiväkot-, ryhmäperhepäivä- ja perhepäivähoidossa. Toiminta perustuu varhaiskasvatustalakiin ja asetukseen sekä **Hirvensalmen** varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatusta toteutetaan tiiviissä yhteistyössä huoltajien kanssa. Jokaiselle lapselle laaditaan yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee mm. sisällyttää pitkäaikaissairaana lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma varhaiskasvatuksen aikana.

Lääkehoitosuunnitelma tulee olla henkilöstöllä tiedossa ja uudet työntekijät perehdytetään asiaan. Suunnitelman pohjalta kukin varhaiskasvatusyksikkö suunnittelee lääkehoidon kannalta tarpeelliset toimenpiteet yksittäisen lapsen tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksessa erilaisen koulutuksen saaneet työntekijät toteuttavat lasten lääkehoitoa erilaisissa varhaiskasvatusympäristöissä. Johdon tehtävänä on varmistaa, että toimintayksikössä lääkehoidon toteuttamiseen osallistuvalla henkilöstöllä on tarvittava osaaminen ja, että olosuhteet ovat oikeanlaiset lääkehoidon toteuttamiselle.

Tämä varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelma tarkistetaan viiden vuoden välein ja päivitetään tarpeen mukaan. Suunnitelman tarkistamisesta vastaa varhaiskasvatuksen johto. Lääkehoitosuunnitelma liitetään osaksi **Hirvensalmen kunnan** varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Lääkehoitosuunnitelma on laadittu **lokakuussa 2024**, ja se on tarkistettu Etelä-Savon hyvinvointialue Eloisan sote-keskuksen nimetyn lääkärin toimesta. Lääkärin tarkastamisen jälkeen varhaiskasvatuksen päällikkö hyväksyy lääkehoitosuunnitelman. Hyväksynnän jälkeen suunnitelma otetaan käyttöön. Suunnitelman ovat laatineet varhaiskasvatuksen päällikkö Kristiina Ukkonen ja varhaiskasvatuksen opettaja Elina Niemi.

Lääkehoidon toteuttaminen Hirvensalmen kunnan varhaiskasvatuksessa

Vuoropäiväkoti Ompu

Vuoropäiväkoti Ompu on **Hirvensalmen** varhaiskasvatuspalvelua tarjoava yksikkö. Lääkehoidosuunnitelma on laadittu yhtä aikaa sekä kunta- että yksikkötasolle.

Lasten määrä päiväkodissa on 28. Lapset ovat iältään 0–6-vuotiaita. Lasten kokonaisuus on ollut viime vuosien myötä nousussa ja kahden viimeisen vuoden syntyvyys on ollut edellisiä vuosia suurempi, joten varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten määrän kasvun uskotaan jatkuvan.

Päiväkoti on avoinna tällä hetkellä arkisin ja viikonloppuisin päivä- ja ilta-aikaan n. klo 5.15–22.15, kulloinkin ilmoitettujen lasten hoitoaikojen mukaan. Aamuisin ennen klo 7, iltapäivisin klo 16.30 jälkeen ja viikonloppuisin työntekijä on yksin lapsen tai joidenkin lasten kanssa. Työvuorot kiertävät siten, että kuka tahansa varhaiskasvatuksen lastenhoitajista tai varhaiskasvatuksen opettajista voi olla työssä yksin.

Varhaiskasvatushenkilöstön määrä päiväkodissa on 6. Heistä 2 on varhaiskasvatuksen opettajia, 3 varhaiskasvatuksen lastenhoitajia sekä 1 toimii määräaikaisena ryhmäavustajana. Lisäksi päiväkodissa työskentelee varhaiskasvatuksen päällikkö sekä keittiötyöntekijä, jotka voivat myös auttaa lasten hoitoon liittyvissä asioissa.

Lääkehoidon tarve Vuoropäiväkoti Ompussa vaihtelee sen mukaan, keitä lapsia kulloinkin on varhaiskasvatuksen piirissä ja miten erilaiset epidemiat tarttuvat lapsiin. Pääsääntöisesti lääkehoidon tarve on vähäinen. Yleisimmät lääkehoidon tarpeet liittyvät vatsantoiminnan helpottamiseen tai silmätippojen antamiseen, jotka ovat kausiluonteisia. Harvinaisempi on esimerkiksi diabeteksen hoito. Sitä esiintyy joinakin vuosina ja toisina ei ollenkaan. **Tällä hetkellä Ompussa ei ole yhtään diabetesta sairastavaa lasta.**

Perhepäivähoito & Lahnaniemen ja Kirkonkylän ryhmäperhepäiväkodit

Lahnaniemen ja Kirkonkylän ryhmäperhepäiväkodit on **Hirvensalmen** varhaiskasvatuspalvelua tarjoavat yksiköt. Lasten määrä Lahnaniemen ryhmiksessä on 8. Lapset ovat iältään 0–6-vuotiaita. Samoin Kirkonkylän ryhmiksessä voi olla enintään 8 lasta sekä lisäksi tarvittaessa kaksi kouluikäistä. Kirkonkylän ryhmiksen toiminnan alkaessa lapsia on noin 5.

Ryhmäperhepäiväkodit ovat avoinna tällä hetkellä arkisin 6.00–17.00, kulloinkin ilmoitettujen lasten hoitoaikojen mukaan. Molemmissa ryhmiksissä työskentelee kaksi perhepäivähoitajaa.

Lääkehoidon tarve ryhmiksissä vaihtelee sen mukaan, keitä lapsia kulloinkin on varhaiskasvatuksen piirissä ja miten erilaiset epidemiat tarttuvat lapsiin. Pääsääntöisesti lääkehoidon tarve on vähäinen. Yleisimmät

lääkehoidon tarpeet liittyvät vatsantoiminnan helpottamiseen tai silmätippojen antamiseen, jotka ovat kausiluonteisia. Harvinaisempi on esimerkiksi diabeteksen hoito. Sitä esiintyy joinakin vuosina ja toisina ei ollenkaan. **Tällä hetkellä ryhmiksissä ei ole yhtään diabetesta sairastavaa lasta.**

Perhepäivähoitaja voi antaa luonnollista teitä annettavia lääkkeitä yksittäistapauksissa varhaiskasvatuksen päällikön luvalla ja vaativampaan lääkehoitoon hankitaan lisäkoulutusta tapauskohtaisesti. Hirvensalmen kunnan perhepäivähoitajat suorittavat pääasiassa saman lääkehoidon koulutuksen kuin muutkin varhaiskasvatuksen työntekijät.

Hirvensalmen kunnan lääkehoidon tarpeet ja toteuttamistavat

Turvallisen lääkehoidon lähtökohtana on kiinteä yhteistyö vanhempien kanssa. Vanhempien tulee kertoa perehdytysvaiheessa varhaiskasvatushenkilökunnalle lapsen terveyteen liittyvät seikat. Tällaisia ovat krooniset sairaudet, allergiat ym. asiat, jotka vaikuttavat lapsen turvallisen varhaiskasvatuksen toteutumiseen. Asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja käydään läpi koko henkilöstön kanssa.

Varhaiskasvatuksessa annettava lääkehoito on välitöntä hoitoa vaativaa lääkitystä, lyhytaikaista lääkehoitoa tai pitkäaikaissairauteen liittyvää lääkehoitoa.

Lasta hoitava lääkäri vastaa lapsen lääkehoidosta ja ensisijaisesti lapsen lääkehoito toteutetaan kotona. Varhaiskasvatusyksikössä voidaan antaa lääkärin määräämät lääkkeet, jotka on määrätty jatkuvaan käyttöön ja joiden annosteluajaksi on määrätty päiväaika tai lääkkeitä ei voida muuna aikana antaa, esim. astmaan liittyvä hengenahdistus tai diabetes. Tarvittaessa äkillisesti sairastuneelle lapselle voidaan antaa lääkärin määräämä kuume- ja särkylääkitys (esimerkiksi kuumekeuhkokuume) ennalta tehdyn suunnitelman ja sopimuksen mukaisesti.

Tiedote huoltajille lapsen lääkehoidon toteutumisesta varhaiskasvatuksessa on tämän suunnitelman liitteenä (liite 1).

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan:

- välitöntä hoitoa vaativat (anafylaksia, hypoglykemia, kouristukset),
- satunnaisia oireita lievittävät (astma, kuume, särky) ja
- pitkäaikaissairauteen hoitotoimenpiteet (diabetes, astma, epilepsia, vaikeat allergiat).

Koko hoito- ja kasvatushenkilöstö perehdytetään kaikkien pitkäaikaista lääkehoitoa tarvitsevien lasten yksilölliseen lääkehoitoon. Lääkehoidon toteuttamista valvoo varhaiskasvatuksen päällikkö. Hänen tehtävänä on varmistaa, että lääkehoito toteutetaan kirjallisen lääkehoitosuunnitelman mukaisesti. Uusien työntekijöiden perehdytys lääkehoitosuunnitelmaan on myös hänen vastuullansa.

Lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma

Lapsen pitkäaikaissairauksien lääkehoitosuunnitelma tehdään yhteistyössä lapsen huoltajien, lapsen ryhmän henkilökunnan ja tarvittaessa lasta hoitavan terveydenhuollon henkilökunnan kanssa ennen hoidon aloittamista. Suunnitelma ”Lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma lyhyt- ja pitkäaikaissairauksissa” (liite 2) liitetään lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan joko Daisyyn (sähköisesti) tai paperisena yksikössä olevaan sovittuun paikkaan. Lääkkeiden antaminen kirjataan lomakkeeseen ”Lapsen lääkehoidon toteutuminen” (liite 3).

Lyhytaikaisen lääkityksen lääkehoitosuunnitelma tehdään tilanteessa, jossa lapsella on jokin kuuriluontoinen lääke, jota ei voida antaa ennen tai jälkeen hoitopäivän. Tällöin lääke annetaan hoitopäivän aikana. Lääkkeiden antaminen lyhytaikaissairauksissa kirjataan suunnitelmaan ”Lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma lyhyt- ja pitkäaikaissairauksissa” (liite 2) ja lääkityksen toteutuminen kirjataan lomakkeelle ”Lapsen lääkehoidon toteutuminen” (liite 3).

Lääkkeen antaminen

Varhaiskasvatuksessa annettavien lääkkeiden on oltava lääkärin määräämiä. Lääkkeen antamisesta sovitaan kirjallisesti huoltajan kanssa. Huoltajan on toimitettava lääke alkuperäisessä pakkauksessa. **On tärkeää, että varhaiskasvatuksen henkilöstö tietää, miksi lääkettä annetaan, mitä lääkettä, kuinka paljon, miten ja mitä antoreittiä käyttäen.** Lääkehoitoa antaa ensisijaisesti siihen koulutettu henkilö. Lapsen huoltajien tulee aina olla tietoisia siitä, kuka lääkehoitoa varhaiskasvatussyksikössä toteuttaa.

Lääkkeen annostelussa on varmistettava

- potilasohje tai lääkepakkauksen alkuperäinen ohjetarra,
- lääkkeen nimi, vahvuus, annostus sekä lapsen nimi,
- käyttötarkoitus,
- antotapa, aika ja annostelu sekä
- mahdolliset haittavaikutukset.

Lääkkeiden säilytys

- säilytyslämpötilan mukaisesti joko
- lukitussa kaapissa huoneenlämmössä (lääkekaappi tms.) tai

- kylmäsäilytys jääkaapissa, tarvittaessa erillisessä suljetussa rasiassa.

Huom! Ensiaputarvikkeiden säilytys, esim. Epipen helposti saatavilla.

Lääkkeiden ja hoitotarvikkeiden käsittely

- käsien pesu tai desinfiointi
- annostelu mittalusikalla tai -kupilla
- steriilisyys (ruiske)
- käyttämättä jääneet lääkkeet, samoin kuin hoitotarvikejäte toimitetaan huoltajille
- injektiovälineet hävitetään niin, ettei pistovaaraa ole jätteitä käsitteleville henkilöille, esim. insuliinineulat kerätään kovamuovipulloon ja pullonkorkki laitetaan kiinni.

Tiedonkulku

Päivittäinen yhteistyö vanhempien kanssa toteutuu luontevasti lapsen tuonti- ja hakutilanteissa. Lapsen kasvamista, kehittymistä ja oppimista seurataan lapsen hoitopäivän aikana ja havaintoja kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan säännöllisesti. Lapsen terveydentilaan liittyvät asiat tarkistetaan ja kirjataan ylös. Mikäli lapsen terveydessä ja lääkeshoidossa tapahtuu muutoksia, varataan keskusteluaika huoltajien kanssa välittömästi ja lapsen lääkeshoitosuunnitelma ja / tai varhaiskasvatussuunnitelma tarkistetaan.

Lääkehoidon riskitekijät ja ongelmakohdat

Hirvensalmen kunnan varhaiskasvatuksessa ei työskentele varsinaisesti lääkehoidon ammattilaisia, vaan henkilökunta on saanut luvan lääkehoidollisiin toimenpiteisiin. Lähihoitajan ja lastenhoitajan ammattitukinnon suorittaneella työntekijällä on terveydenhuollon koulutus.

Riskit, joihin tulee kiinnittää erityisesti huomiota:

- lääkkeiden oikea säilytys,
- lääkkeiden oikea annostelu,
- lääkkeiden nimet (mikä lääke, mikä vahvuus, kenelle tarkoitettu) ja
- lääkkeiden antaminen oikeaan ajankohtaan.

Lääkkeiden antamisen lupakäytännöt sekä lääkehoidon vastuut, velvollisuudet ja työnjako

Lapsen lyhytaikaisen sairauden lääkehoito

Kaikki varhaiskasvatuksen työntekijät voivat saada lääkehoitoluvan ja toteuttaa lapselle lääkärin määräämää lääkehoitoa suoritettuaan lääkeosaamisen osaamisen varmistamisen verkkokoulutuksen. Lääkehoitoon kouluttamaton henkilökunta voi osallistua luonnollista tietä annettavien (tabletit, mikstuurat, silmä- ja korvatipat) tai ihon alle pistettävän hoidon toteuttamiseen yksittäistapauksissa tai tilannekohtaisen harkinnan, riittävän lisäkoulutuksen sekä osaamisen varmistamisen jälkeen. Varhaiskasvatuspäällikkö/päiväkodin johtaja hyväksyy lääkehoitoluvan allekirjoituksellaan (liite 4).

Lapsen pitkäaikaissairauden lääkehoito

Kun henkilökunta on saanut huoltajilta tai alan asiantuntijalta riittävän perehdytyksen lapsen pitkäaikaissairauden lääkehoitoon, allekirjoittaa perehdyttäjä(t) sekä työntekijä(t) lomakkeen ”Lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma lyhyt- ja pitkäaikaissairauksissa” (liite 2). Vaativamman lääkehoidon toteuttamiseksi työntekijä, esim. varhaiskasvatuksen opettaja, tarvitsee lapsi- ja lääkehoitokohtaisen lääkehoitoluvan. Varhaiskasvatuksen päällikkö hyväksyy lääkehoitoluvan allekirjoituksellaan (liite 4).

Varhaiskasvatuksen henkilöstön valmiudet osallistua lääkehoidon toteuttamiseen

Lääkehoitoon koulutettu nimikesuojattu terveydenhuollon ammattihenkilöstö (lähihoitaja, lastenhoitaja):

- Perustutkinnon jälkeen ja lääkehoidon osaamisen varmistamisen verkkokurssin suoritettuaan voi antaa lääkkeitä luonnollista tietä.
- Osaaminen varmistetaan suorittamalla lääkehoidon verkkokurssi, joka on tarkoitettu lääkehoidon lisäkoulutukseksi lastensuojelussa, perhekodeissa, lastenkodeissa, koulukodeissa, varhaiskasvatuksessa ja kouluissa toimiville henkilöille, jotka osallistuvat lääkehoitoon.
- Kurssin suorittaminen kirjataan lääkehoitolupaun (liite 4).
- Osaamisen varmistamisen, lisäkoulutuksen, injektion annon näyttöjen ja luvan myöntämisen jälkeen voi antaa injektioita ihon alle ja lihakseen.

Lääkehoitoon koulutusta saanut sosiaalihuollon ammatillinen henkilöstö (sosionomi AMK, jonka tutkintoon on sisältynyt lääkehoidon opinnot):

- Ohjeistettuna, perehdytettynä sekä lääkehoidon osaamisen varmistamisen verkkokoulutuksen suoritettuaan saa antaa lääkkeitä luonnollista tietä.
- Osaaminen varmistetaan suorittamalla lääkehoidon verkkokurssi, joka on tarkoitettu lääkehoidon lisäkoulutukseksi lastensuojelussa, perhekodeissa, lastenkodeissa, koulukodeissa, varhaiskasvatuksessa ja kouluissa toimiville henkilöille, jotka osallistuvat lääkehoitoon.
- Kurssin suorittaminen lääkehoitolupaan (liite 4).
- Osaamisen varmistamisen, lisäkoulutuksen, injektion annon näyttöjen ja luvan myöntämisen jälkeen voi antaa injektioita ihon alle.

Lääkehoitoon kouluttamaton henkilöstö (varhaiskasvatuksen opettaja, lastenohjaaja, perhepäivähoitaja, ryhmäavustaja):

- Perustutkinto ei anna valmiuksia lääkehoitoon.
- Ohjeistettuna, perehdytettynä sekä lääkehoidon osaamisen varmistamisen verkkokoulutuksen suoritettuaan saa antaa lääkkeitä luonnollista tietä.
- Osaaminen varmistetaan suorittamalla lääkehoidon verkkokurssi, joka on tarkoitettu lääkehoidon lisäkoulutukseksi lastensuojelussa, perhekodeissa, lastenkodeissa, koulukodeissa, varhaiskasvatuksessa ja kouluissa toimiville henkilöille, jotka osallistuvat lääkehoitoon.
- Kurssin suorittaminen kirjataan lääkehoitolupaan (liite 4).
- Osaamisen varmistamisen, lisäkoulutuksen, injektion annon näyttöjen ja luvan myöntämisen jälkeen voi antaa injektioita ihon alle.

Lapsen huoltajien vastuu

Lapsen varhaiskasvatuksen alkaessa huoltajien tulee kertoa lapsen terveydentilaan, lääkitykseen ja hoitoon liittyvistä toimenpiteistä ja antaa riittävä perehdytys lapsen ryhmän henkilökunnalle. Tarvittaessa perehdytykseen voi pyytää alan asiantuntijoita, esim. diabeteshoitajan. Myös muu yhteistyö mm. keittiöhenkilökunnan kanssa on hyvä selvittää varhaiskasvatuksen alkaessa. Huoltajat vastaavat siitä, että henkilökunnalla on saatavilla kaikki tarvittava tieto liittyen lapsen lääkehoitoon ja hoitotoimenpiteisiin. Lapsen lääkkeet ja mahdolliset tarvikkeet huolehditaan asiaan kuuluvasti päiväkotiin mukaan ja päiväkodista kotiin. Vanhentuneiden tai käyttämättömien lääkkeiden ja hoitotarvikkeiden hävittäminen on huoltajien vastuulla.

Huoltajien tehtävänä on ilmoittaa välittömästi lapsen lääkitykseen ja hoitoon liittyvistä muutoksista. Jos lapsi menee varahoitopaikkaan tai siirtyy uuteen varhaiskasvatuspaikkaan, huoltajien vastuulla on

henkilöstön perehdyttäminen sekä lääkkeiden ja hoitotarvikkeiden varaaminen. Tarvittaessa huoltajat perehdyttävät koko yksikön henkilökuntaa lapsen lääkitsemiseen hätätilanteessa (esim. Epipen).

Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuu

Lapsen lääkehoito toteutetaan perehdytyksen, lääkehoitoluvan ja lääkehoitosuunnitelman mukaisesti. Varhaiskasvatuksen työntekijä(t) laatii yhdessä huoltajien kanssa lapsen lääkehoitosuunnitelman ja liittää sen osaksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lääkehoidosta vastuussa oleva työntekijä varmistaa ennen lääkkeen antamista lääkkeen alkuperän, annosteluohjeen ja ajankohdan. Virheen sattuessa asia tiedotetaan välittömästi huoltajalle ja yksikön esihenkilölle. Tarvittaessa otetaan yhteyttä terveydenhoitoon tai soitetaan 112. Virhetilanteesta kirjataan ”Lääkehoidon virheilmoituslomake” (liite 5) ja se toimitetaan varhaiskasvatuksen päällikölle. **Henkilökunnalla on oltava tiedossa hätätilanteessa lääkettä tarvitseva lapsi, missä lääkkeitä säilytetään ja lääkkeen annosteluohje.** Jokainen yksikön aikuinen on hätätilanteessa vastuussa ensiavun antamisesta lapselle.

Työntekijä

- arvioi omalta osaltaan lapsen lääkehoidon toteutumista ja vaikuttavuutta sekä kertoo tarvittaessa havainnoistaan huoltajille sekä huolehtii yhdessä huoltajien kanssa lapsen tiedot lapsen uuteen varhaiskasvatus- ja/tai varahoitopaikkaan,
- huolehtii lääkkeiden oikeasta säilyttämisestä ja varaa tarvittaessa mm. retkille mukaan lapsen tarvitsemat lääkkeet,
- kirjaa ylös lapsen lääkehoidon toteutumisen (liite 3),
- vastaa salassa pidettävien asiakirjojen ja tietojen säilyttämisestä annettujen säännösten mukaisesti ja
- osallistuu järjestettäviin lääkehoidon koulutuksiin ja ylläpitää ensiaputaitojaan.

Vuoropäiväkoti Ompun lääkehoitovastaavana toimii lastenhoitaja **Salla Huittinen**. Hänen tehtäviinsä kuuluu varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelman päivitys yhdessä varhaiskasvatuksen päällikön kanssa sekä muun henkilöstön perehdytys yhdessä varhaiskasvatuksen päällikön kanssa päiväkodin ja yksittäisen lapsen lääkehoitosuunnitelmaan sekä lääkekaapin ajan tasalla pitäminen. **Lahnaniemen ryhmiksen** lääkehoitovastaavana toimii **Sirpa Runonen** ja **Kirkonkylän ryhmiksen Sari Stenroos**.

Varhaiskasvatuksen päällikön vastuu

Varhaiskasvatuksen päällikkö vastaa kunnan varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelman ajantasaisuudesta, päivittämisestä ja käytännön toteuttamisesta. Hän myös vastaa siitä, että henkilöstö perehtyy voimassa olevaan lääkehoitosuunnitelmaan ja noudattaa siinä olevia ohjeita.

Varhaiskasvatuksen päällikkö allekirjoittaa ja hyväksyy päiväkodin yksikköjen lääkehoitoluvat ja tekee koonnin luvista (liite 6). Koonti säilytetään yksiköissä. Koko henkilöstö suorittaa lääkehoidon verkkokoulutuksen. Lapsikohtaisen luvan myöntäminen edellyttää aina lapsen lääkehoitoon perehdyttämisen. Henkilökunnan perehtyminen kirjataan lapsen lääkehoitosuunnitelmaan. Varhaiskasvatuksen päällikkö allekirjoittaa ja hyväksyy pitkäaikaissairauksien lääkehoitoluvat (liite 4).

Varhaiskasvatuksen päällikkö:

- vastaa siitä, että työvuorollisesti tulee huomioiduksi lääkehoitoon osallistuvien henkilöiden läsnäolo. Samalla tulee myös varautua siihen, että henkilökunnan lomien ym. poissaolojen aikana lääkkeen antaa siihen perehdytyksen saaneet työntekijät.
- huolehtii henkilöstön osaamisen ylläpitämisestä ja tarvittavasta koulutuksen järjestämisestä lapsen lääkehoitoon ja lääkkeen antamiseen liittyen.
- huolehtii, että varhaiskasvatusyksiköissä on sovittu lääkehoitoon liittyvien vastuutehtävien jaosta, esim. lääkekaapin ylläpito, ensiaputarvikkeiden hankinta. Lääkehoidon vastuhenkilöt osallistuvat yhdessä päällikön kanssa lääkehoitosuunnitelman ylläpitoon ja toteuttamiseen.
- ottaa vastaan ja käsittelee mahdolliset lääkehoidon virheilmoitukset. Vastaa myös salassa pidettävien asiakirjojen tai tietojen säilyttämisestä annettujen säännösten mukaisesti.

Henkilöstön osaamisen ylläpitäminen

Lääkehoitoon osallistuvien henkilöiden perehtyminen, osaaminen ja saatavilla olo tulee varmistaa koko varhaiskasvatuksen toiminta-ajan silloin kun yksikössä on lääkehoitoa tarvitseva lapsi. Lääkehoitoa toteuttavalla henkilöstöllä tulee olla tarvittava osaaminen ja riittävä lisäkoulutus sekä pistosluvat. Työnantaja vastaa tarvittavan lisäkoulutuksen järjestämisestä. Työnantaja hankkii lääkehoidon verkkokurssin, joka on tarkoitettu lääkehoidon lisäkoulutukseksi lastensuojelussa, perhekodeissa, lastenkodeissa, koulukodeissa, varhaiskasvatuksessa ja kouluissa toimiville henkilöille, jotka osallistuvat lääkehoitoon. **Lääkelupa on voimassa 5 vuotta vanhimman tentin hyväksytystä suorittamispäivämäärästä.**

Henkilökunta suorittaa MiniLAS-kurssin (osaaminen on voimassa 5 vuotta vanhimman tentin hyväksytystä suorittamispäivämäärästä).

Diabeteskoulutuksesta ja pistosluvista sekä lasten astman hoidosta vastaa lapsen hoitava taho, esim. Mikkelin keskussairaala. Lastenneuvolasta voidaan saada myös tarvittaessa opastusta ja ohjeistusta. Työnantaja järjestää tarvittaessa ensiapukoulutusta. EA1 on voimassa 3 vuotta ja osaamisen voi kerran päivittää hätäensiapukoulutuksella.

Lääkehoidon virhetilanteiden kirjaaminen

Virhetilanne lääkehoidon toteuttamisessa dokumentoidaan silloin, kun lääkkeen annostelussa, antamisessa, jakelussa, kirjaamisessa, säilytyksessä tms. lääkkeen antoon liittyvässä tapahtuu jotain

poikkeavaa, esim. lapsi on saanut lääkettä liikaa tai liian vähän, lääkkeen antaminen on unohtunut tai lapsi on oksentanut lääkkeen pois. Virheestä kerrotaan lapsen huoltajalle ja täytetään ”Lääkehoidon virheilmoitus” -lomake (liite 5). Lomake toimitetaan varhaiskasvatuksen päällikölle sekä Etelä-Savon hyvinvointialue Eloisan neuvolapalveluiden sote-keskuksen nimetyille lääkärille. Jokainen virhetilanne lääkehoidossa käydään läpi kyseisessä yksikössä ja huoltajien kanssa.

Lääkehoitoa vaativia tilanteita

Anafylaktinen shokki

Anafylaksia on äkillinen ja hengenvaarallinen allerginen reaktio. Sen voi aiheuttaa mm. hyönteisten pisto (esim. ampiainen) tai ruoka-aineet (esim. pähkinä, kala, kiivi). Oireita ovat mm. kutina, punoitus/laaja-alainen nokkosihottuma, hengenahdistus, vatsakivut tai oksentelu. Ensiapuna käytetään välittömästi reiden lihakseen pistettävää adrenaliinia (Epipen). Jos tiedetään lapsella olevan vaara saada anafylaktinen reaktio, lasta hoitavan tahon ja huoltajien tulee opastaa henkilökuntaa Epipen-kynän käyttöön.

Diabetes

Diabeetikolapsen hoito on yksilöllistä ja siitä vastaa erikoissairaanhoito. Lasta hoitava taho yhdessä huoltajien kanssa antaa lapsen tarvitseman lääke- ja ravinto-ohjauksen päiväkodin henkilökunnalle. Diabeteshoidossa on sovittava yhteen insuliinin, ruuan ja liikunnan vaikutus verensokeriin. Lasta hoitavan henkilökunnan tulee tietää ensiapuohjeet liian matalan verensokerin (hypoglykemia) varalta tai shokkitapauksessa.

Lasten kuumekouristukset

Kuumekouristus esiintyy tavallisemmin 1–2 vuoden iässä. Kyseessä ei ole epilepsia-kohtaus. Kouristusta hoidetaan kouristuksia estävällä lääkityksellä.

Epilepsia

Lapsen epilepsian hoidosta vastaa erikoissairaanhoito, joka yhdessä huoltajien kanssa vastaa ja arvioi varhaiskasvatuksessa tarvittavat toimenpiteet ja valmiudet. Lapselle laadittavassa yksilöllisessä suunnitelmassa huomioidaan mahdollisesti tarvittava kouristuskohtauksen välitön hoito.

Lähteet

Laukkanen, E. ja Ruokoniemi, P. (toim.): Turvallinen lääkehoito. Opas lääkehoitosuunnitelman laatimiseen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:6.

Lääkehoitosuunnitelman päivittäminen

Hirvensalmen kunnan varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelma päivitetään viiden vuoden välein. Päivitystyöhön osallistuvat varhaiskasvatuksen päällikkö ja opettaja.

Lääkehoitosuunnitelman liitteet

- liite 1 Tiedote huoltajille lääkehoidon toteutuksesta varhaiskasvatuksessa
- liite 2 Lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma lyhyt- ja pitkäaikaissairauksissa
- liite 3 Lapsen lääkehoidon toteutuminen
- liite 4 Lääkehoitolupa
- liite 5 Lääkehoidon virheilmoitus
- liite 6 Koonti myönnettyistä luvista lyhytaik. sairauksissa

TIEDOTE HUOLTAJILLE LÄÄKEHOIDON TOTEUTUKSESTA VARHAISKASVATUKSESSA

Lapsen lääkehoidosta vastaa lasta hoitava lääkäri ja lapsen lääkehoito toteutetaan ensisijaisesti kotona.

Varhaiskasvatustyksikössä on keskusteltava lapsen lääkityksestä:

- Heti lapsen tullessa varhaiskasvatuksen asiakkaaksi (jatkuva sekä kohtausluontoinen lääkitys)
- Lapsen tullessa varhaiskasvatukseen (kuuriluontoiset lääkkeet)

Varhaiskasvatuksessa annostellaan ja annetaan lääkärin määräämät lääkkeet, jotka on määrätty jatkuvaan tai tilapäiseen käyttöön ja ne joudutaan antamaan lapsen hoitopäivän aikana.

Jos lapselle joutuu antamaan lääkettä hoitopäivän aikana, huoltajat toimittavat lääkkeet hoitoon annosteluohjeineen alkuperäispakkauksessa. Annosteluohje voi olla potilasohje tai alkuperäispakkauksessa oleva annosteluohje.

Lääkkeissä on AINA oltava lapsen nimi, lääkkeen nimi ja annosteluohje päivämäärineen. Silmä- ja korvatippapullot joudutaan kuljettamaan edestakaisin kodin ja varhaiskasvatuspaikan välillä. Allergiasilmätipat on suositeltavaa ottaa kerta-annospipetteinä.

Käsikauppatavarana apteekista saatavia tuotteita voi tuoda lapsen hoitoa varten, mikäli tuotteen sopivuus on kotona testattu lapselle, esim. perus- ja kortisonivoiteet, hajusteeton aurinkorasva.

Lapsen lääkehoidosta ja kortisonivoiteiden käytöstä täytetään varhaiskasvatuspaikassa lomake "Lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma lyhyt- ja pitkäaikaissairauksissa". Lapsen toteutunut lääkehoito kirjataan varhaiskasvatuksessa ylös.

HUOLTAJIEN VASTUU VARHAISKASVATUKSESSA ANNETTAVAAN LÄÄKEHOITOON

Lapsen varhaiskasvatuksen alkaessa huoltajien tulee kertoa lapsen terveydentilaan, lääkitykseen ja hoitoon liittyvistä toimenpiteistä ja antaa riittävä perehdytys lapsen ryhmän henkilökunnalle. Tarvittaessa perehdytykseen voi pyytää alan asiantuntijoita, esim. diabeteshoitajan. Myös muu yhteistyö mm. keittiöhenkilökunnan kanssa on hyvä selvittää varhaiskasvatuksen alkaessa. Huoltajat vastaavat siitä, että henkilökunnalla on saatavilla kaikki tarvittava tieto liittyen lapsen lääkehoitoon ja hoitotoimenpiteisiin. Lapsen lääkkeet ja mahdolliset tarvikkeet on huolehdittava asiaan kuuluvasti varhaiskasvatuspaikkaan mukaan ja varhaiskasvatuspaikasta kotiin. Vanhentuneiden tai käyttämättömien lääkkeiden ja hoitotarvikkeiden hävittäminen on huoltajien vastuulla.

Huoltajien tehtävänä on ilmoittaa välittömästi lapsen lääkitykseen ja hoitoon liittyvistä muutoksista. Jos lapsi menee varahoitopaikkaan tai siirtyy uuteen varhaiskasvatuspaikkaan, huoltajien vastuulla on henkilöstön perehdyttäminen sekä lääkkeiden ja hoitotarvikkeiden varaaminen. Tarvittaessa huoltajat perehdyttävät koko yksikön henkilökuntaa lapsen hoitamiseen ja lääkkeiden antamiseen, esim. Epipen.

LAPSEN YKSILÖLLINEN LÄÄKEHOITOSUUNNITELMA LYHYT- JA PITKÄAIKAISSAIRAUKSISSA

Huoltaja täyttää jokaisesta lääkkeestä oman lomakkeen, koskee myös kortisonivoiteita.

Lapsen nimi	Syntymäaika
Varhaiskasvatusyksikkö	Ryhmän nimi

Lapsen lääke ja lääkehoito

Lääke on toimitettava alkuperäispakkauksessa, josta käy ilmi kenelle lääke on määrätty ja annosteluohje. Lääke säilytetään lääkkeen säilytysohjeen mukaisesti ja poissa lasten ulottuvilta.

Lääkkeen nimi ja vahvuus
Lääkkeen käyttötarkoitus
Lääkkeen annostus, antotapa, kellonaika ja mille ajanjaksolle lääke on määrätty
Lääkkeen säilytysohje

Lääkkeenmahdolliset sivuvaikutukset

Päivämäärä ja allekirjoitus

, ____ / ____ 20____

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

LAPSEN LÄÄKEHOIDON TOTEUTUMINEN

Lomaketta käytetään pitkäaikaisessa, lyhytaikaisessa sekä kuuriluontoisessa lääkeshoidossa.

Lapsen nimi	Syntymäaika
-------------	-------------

Pvm	Klo	Lääke ja vahvuus	Kerta-annos	Syy lääkkeen annolle	Lääkkeenantajan allekirjoitus

LÄÄKEHOITOLUPA

Varhaiskasvatusyksikkö
Pvm
Luvan saaja
Suoritettu tutkinto
☐ Lääkehoitoon koulutettu nimikesuojattu terveydenhuollon ammattihenkilö (injektiot ihon alle ja lihakseen)
☐ Lääkehoitoon koulutusta saanut sosiaalihuollon ammatillinen henkilöstö (injektiot ihon alle)
☐ Lääkehoitoon kouluttamaton henkilöstö (injektiot ihon alle)
Lääkehoidon osaamisen varmistamisen verkkokoulutus
Verkkokoulutuksen nimi ja suorituspäivä:

Päiväys ja esihenkilön allekirjoitus:

Osaamisen varmistaminen / lääkehoidon näytön vastaanotto

Päiväys ja näytön vastaanottajan allekirjoitus:

Lääkehoitoluvan myöntäminen

Päiväys ja lääkehoitoluvan myöntäjän allekirjoitus:

LÄÄKEHOIDON VIRHEILMOITUS

Lääkehoidon virhe kirjataan, kun lääkkeen annostelussa, jakelussa, kirjaamisessa, säilytyksessä tai jossakin muussa lääkkeen antoon liittyvässä tilanteessa tapahtuu jotain poikkeavaa.

Lapsen nimi	Varhaiskasvatusyksikkö
Tapahtuman havaitsemispäivämäärä ja kellonaika	
Lääkkeen nimi, vahvuus, lääkemuoto ja antotapa	
<p>Virhe / Millainen virhe on tapahtunut</p> <p> ☐ väärä lääke * ☐ väärä lapsi ☐ väärä vahvuus * ☐ ylimääräinen annos ☐ väärä annos * ☐ antamatta jättäminen ☐ väärä antoaika ☐ muu </p> <p>* Lääkemääräyksen mukainen lääke, vahvuus, lääkemuoto ja annostus</p>	
<p>Virheen syy / Mistä virhe johtui?</p> <p> ☐ inhimillinen erehdys ☐ kiire </p>	

☐ huoltajat toimittaneet väärän lääkkeen	☐ väsymys
☐ huolimattomuus	☐ ympäristön aiheuttamat häiriöt
☐ puutteelliset tiedot lapsen lääkkeestä	☐ muu (lapsi oksentaa lääkkeen)

Kuvaus tapahtuneesta, kuinka tilanteessa toimittiin, miksi näin tapahtui ja milloin huoltajille ilmoitettiin tapahtuneesta.

Virheen ilmoittajan tiedot, nimi ja tehtävänimike:

Virhe on käsitelty työyhteisössä, päiväys ja esihenkilön allekirjoitus:

